פרייז 25 גראשען | XVI-טער יאהרגאנג | — Oplata pocztowa — uiszczona ryczałtem | „Radomer-Kielcer Leben" 18 (768) | היינט

ראדאמער-קעלצער לעבען

Radom, dnia 5 maja 1939 r.
ראדאם, פרייטאג י"ד אייר תרצ"ט
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

אבטיילונג פאר קעלץ

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ אפאטאוו, וויערשזבניק און סביבה

די לעצטע שעה!

איילט צו סובסקריבירען די לופט-שוץ

Obywatelski Komitet Kobiet Żydówek i organizacja „W I Z O" dla zbiórki kruszcu na dozbrojenie lotnicze w Radomiu.

Od dwóch tygodni pracuje powyższy Komitet na rzecz zbiórki kruszców. Dziesiątki, setki kobiet świadome swych obowiązków spieszą, by złożyć cenny dar na rzecz Państwa.

Wierzymy, że nie znajdzie się ani jedna kobieta żyd. któraby w swej ofiarności nie przyczyniła się do naszej akcji.

פאר דער עפענטליכקייט.

אנ'ענטפער דער אלטער אלמנה מיט די ברידער ווארם מיט אברהם דוד בראש.

ג' לעזער!

איהר האט געוויס געלייענט די פאריגע וואך די געשיכטע ווי אזוי א זוהן האט געהאלט עקסמיסירען זיין אייגענע מוטער, דער ארימע אלמנה מיט מיט די ברידער ווארם. וועלכע רעקלאמירען זיך גלייכצייטיג אין די צייטונגען מיט די גרויסע טראנספארט-אינטערנעמונגען, מיט אייגענע סאמאכאדען, וואס טראגען פון 4 ביז 8 טויזענד קילא, ד"ה, אז מען פיהרט אדורך וועכענטליך מינימום ביז 200 טויזענד קילא, וועלכע ברענגען איינקונפט בערך 3500 זל, וועכענטליך.

מיט 6 יאהר צוריק האב איך מיין מוטער מיט די ברידער ארייגענומען אין מיין נייע אויפגעשטעלטע וואהנונג, אבער אנשטאט דאנקבארקייט פאר מיין גוטס, האבען זיי מיר שפעטער אנגעטון צרות, נישט לאזענדיג מיך לעבען. און חוץ דעם, וואס זיי צאלען נישט קיין דירה-געלד לעג איך נאך צו זיי צו אדמיניסטראציע-אויסגאבען.

איך האב אויפגעשטעלט א שטאל פאר 500 זל. פאר פערד. און נאך דעם ליקווידירען די פערד, האב איך געפרובט פונאנדערנעמען דעם שטאל, האט מיין אייגענע מוטער מיט איהר געהילפ'ס-מענש ירחמיאל ליפפעלד, דורך איהר אייגענעם טעלעפאן ארויסגערופען פאליציי און געפאדערט מיך שטרענג צו בעשטראפען. מ'האט מיך ארעסטירט און דערנאך פריי געלאזט. צומארגענס האבען זיי צום צווייטען מאהל גערופען פאליציי און די ארימע אלמנה, מיין מוטער, מיט איהרע געהילפ'ס-מענשען האבן ווייטער פערלאנגט מ'זאל מיך שטרענג בעשטראפען. אין רעזולטאט פון דעם אלעם האב איך בעקומען א „ווירא־ק" לויט וועלכען איך ברויך אריינגעהן אבזיצען 4 וואכען אין קרימינאל.

נאך ערהאלטען די „מתנה" איז געבליבען פון דער שטאל אביסל מיסט. זייענדיק שבת אין הויף האט מיין מוטער געברענגט א פוהרמאן ארויסצופיהרען דאס ביסל מיסט. ווען איך האב פערבאטען דעם סטרוזש צו עפענען דאס טויער, איז ארויס מיין מוטער, די ארימע אלמנה מיט א האק אום שבת און האט אבגעהאקט דאס שלאס, וואס האט געקאסט 5 זלאטעס. גלייכצייטיג זענען ארויס די ברידער ווארם מיט אברהם דוד בראש, בעוואפענט מיט אייזענס, שטעקענס און לאפאטעס און א דאנק דעם געוואלד פון סטרוזש'ס טאכטער מאריא מאי בין איך ניצל געווארען פון אנ'אומגליק. זיי האבען נישט געקענט זיך אבקיהלען און מיך בעווארפען נאכהער מיט שטיינער.

מ'האט געפיהרט א דין-תורה א לענגערע צייט ביים היגען רב ר' יחיאל קעסטענבערג, וועלכער קען עדות זאגען, אז איך האב געוואלט אדורכקומען און אויסגלייכען אלע סכסוכים אויף א פרידליכען אופן און צו דעם צוועק האב איך אלעס נאכגעגעבען, וואס מ'האט פון מיר פערלאנגט.

היות זיי האבען נישט געוואלט האלטען דעם פסק בית-דין איז ממילא אויסגעקומען אזוי, אז דער פראצעס געגען זיי איז פון זיך געבליבען אין זיין ווייטערדיגען גאנג, מייגע ברידער און מיין מוטער האבען צוגעשטעלט עדות צוליב וועלכע איך האב דעם פראצעס פערשפילט. דעריבער פאדער איך אויף די דערמאנטע ערות פון ביידע פראצעסען, וועלכע האבען מיר גורם געווען א גרויסען שאדען, אז זיי זאלען מיין עוולה אויסבעסערען. זיי קענען מיך רופען צו מענשען און צו א דין-תורה, אבער דאס מוז געשעהן אין פערלויף פון 10 טעג, דאס הייסט ביז'ן 15-טען מאי ה. י. אין געגענפאל וועל איך זיין געצווינגען די עדות איבערצוגעבען צו דער פראקוראטור און פאר די קאנסעקווענצען, וואס קענען דערפון ארויסקומען, וועלכע קענען דערפון ארויסקומען, וועלן זיי אליין טראגען די פולע פעראנטווארטליכקייט.

איך בין מתרה גלייכצייטיג מיינע ברידער און מיין מוטער, אז זיי זאלען מעהר מיין נאמען נישט ברענגען פאר דער עפענטליכקייט, כדי זיך אליין נישט מעהר צו קאמפראמיטירען. דאס גלייכען פאדער איך פון מיין מוטער די ארימע אלמנה מיט ברידער ווארם פון א גרעסערע אונטערנעמונג. זיי זאלען זיך ארויסציהען פון מיין הויז, ווייל ס'איז דא נאך א ברודער מיט א שוועסטער, וועלכע האבען דריי הייזער אין ראדאם. מיין יעצטיגע מאטעריעלע לאגע ערלויבט מיר נישט זיי צו האלטען אומזיסט, בפרט ווען זיי טרייבען געשעפט-קאנקורענץ געגען מיר אין זעלבען הויף וואו איך האב אויך דאס זעלבע געשעפט.

H. Z. Warm.

דאנקזאגונג

מיר דריקען אויס א טיפען דאנק דעם דאקטאר-אקושער **ראזענבלום** פאר זיין שענעם טאט וואס ער האט בעוויזען ביי דער ארימער געווינערין פרוי קאפערוואס בעדנארסקא 12.

ער האט איהר ערטיילט הילף גענצליך אומזיסט, צוריקגעבענדיג דאס געלד פאר דער געווינערין.

ברוך יאקובאוויטש,
יאנקעל קוטשער
בעדנארסקא 12

וואָרנונג

אזוי ווי א געוויסע פערזאן שרייבט מיך אונטער אויף וועקסלען, וועלכע ער לאזט דערנאך אין אומגאנג, אבנארענדיג אומשולדיגע מענשען, על-כן בין איך מתרה און ווארען, נישט אנצונעמען וועקסלען מיט מיין אונטערשריפט, כל זמן מען וועט מיר נישט פריהער ווייזען די וועקסלען און מיך פרעגען, צי איך בעשטעטיג די אויטענטישקייט פון מיין אונטערשריפט, כדי נישט צו האבען קיין הזקות.

גלייכצייטיג וואהרען איך די דאזיגע פערזאהן, וועלכע פעלשט מיין אינטערשריפט, אז בעם ס'וועט זיך נאך איינמאהל אזעלכעס בעווייזען, וועל איך זיין נאמען פערעפענטליכען און ער וועט אויסער קאמפראמיטאציע, אויך איבערגעגעבען ווערען צו דער פראקוראטאר.

אברהם קארמאן
געוועלב רוויינסקא 11
וואהנונג רוויינסקא 3

אונזער טיפסטען מיטגעפיהל
דער פאמיליע זילבערמאן
צוליב'ן טוידט פון זייער
מוטער און שוויגער

פעסע נ"ע

דריקען אויס

אברהם יחיאל שטערן
מיט פרוי.

KANTOR WYMIANY
M. WAJSELFISZ
RADOM, Żeromskiego 29.

przyjmujemy zapisy
na 5% **Pożyczkę i 3% Bony Obrony Przeciwlotniczej**

SZKOŁA
Kierowców Samochodowych
Sławomira Supronowicza
Radom, Koszarowa 3

przyjmuję wpisy na nowy komplet.

Szkoła posiada własne warsztaty reperacyjne
przy ul. Nowogrodzka № 20.

Informacje od 9 - 12 i od 13 - 2

מאנטאג י"ט אייר תרצ"ט (דעם 8 מאי 1939)
פאלט אויס די צעהנטע שמערצליכע יאהר-צייט פון אונזער געליבטען
אונפערגעסליכען **מאן** און **פאטער**

ר' נתן זיגמאן ז"ל

אין דעם זעלבען טאג 9 פריה וועט פארקומען אויפ'ן קבר אנ'הזכרה אויף וועלכער מיר פערבעטען קרובים, פריינט און בעקאנטע.

די טרויערענדע
פרוי און קינדער.

Już wkrótce ukażą się w sprzedaży w Radomiu
wyśmienite, higieniczne lody „*M I Ś*" !!!
wyrabiane systemem duńskim.

Owocarniom i cukierniom dostarczane będą powyższe lody luzem we wszystkich smakach w puszkach 5 kilogramowych

Przedstawicielstwo
Towarzystwa Przemysłowego
»Lawina«
Radom, Wałowa 45 tel. 25 - 92

געדענק!

אז מיטן צייכענען די
לופט - שוץ - הלוואה
ערפילסטו דיין בירגערליכען חוב.

ווילט איר האבן סאלידע ארבייט
ווילט איר האבן הערליכע דרוק
מיט די נייעסטע מאדערנע שריפטן
צו ביליגע פרייזען
100 וויזיט קארטען 1 זל.
בעשטעלט נור אין **דרוקעריי**
פון **ד. שיינבוים**
ראדאם, זשעראמסקי 21

ווילט איהר האבען קלארע, ווייבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמיש'ער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע

A. Hempel

Centrala **Stare Miasto 7** telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האט זיך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאלידע בעהאנדלונג. קומט און איבערצייגט אייך

צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיס. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראמסקי 1 טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59

ביליג צו וואשען קאפעלושען

זאלן די יודישע שטימען נישט געהן פערלוירען

צו דער אויפמערקזאמקייט פון די דריי וואהל-ליסטעס

נישט קיין פרעהליכע גרוסען הערט מען וועגען די יודישע אויסזיכטען בעת די נאהנטע וואהלען צום שטאדט-ראט. פון קאמפעטענטע קוועלען גיעט מען איבער, אז דערפאר וואס די וואהל-קרייזען זענען היינט צוגעשניטען געווארען אנדערש ווי אלע מאהל, וועלען די יודישע שטימען מאיאריזירט ווערען פון די נישט-יודישע. עס וואלט אבער דאך מעגלעך געווען אפילו ביי דער נייער וואהל-געאגראפיע, אויסצוקעמפען א פערהעלטניסמעסיג-ענטשפרעכענדע צאהל יודישע ראטמענער, ווען די יודישע שטימען זאלען נישט צעשפליטערט ווערען אין געראנגעל פון געגענזייטיג-זיך בעקעמפענדע ליסטעס. אזעלכע זענען אבער פארהאן 3 און דעריבער איז לויט דער פאראויסזעהונג פון זאכקענער, צו ערווארטען א דורכפאל פאר אלע, ביי דער נרעסטער דערגרייכונג, ווערט אויסגערעכענט, קענען די יודישע שטימען אנציהען מאקסימום 4 ראטמענער,

דאס וואלט געווען א גרויסע מפלה. עס וואלט אין אזא פאל מיט איינמאהל געווארען רעדוצירט די יודישע רעפרעזענטאנץ אין שטאדט-ראט מיט העכער 50 פראצענט. ביז היינט זענען געווען 9 יודישע ראטמענער און יעצט נאר 4, אלזא-נאך ווייניגער ווי מיט א העלפט.

וואס-זשע בלייבט אין אזא פאל צוטוהן, ווי אזוי ראטעוועט מען די לאגע?

לויט אונז און לויט יעדען איינעם, וואס דענקט נישט מיט ענג-פארטייאישע קאטעגאריעס, וואלט געווען אנ'אויסוועג, ווען קודם כל די צוויי ארבייטער-בלאקען: דער בונד מיט פועלי-ציון קענען זיך פערשטענדיקען וועניגסטענס אין דער פראגע פון די וואהל-קרייזען. דאס מיינט, זיי זאלען בעזייטיגען דעם דעם קאנקורענץ-קאמף דארט, וואו ביידע ארבייטער-ליסטעס קענען נישט יעדער בעזונדער דערציהען די נויטיגע צאהל שטימען אויף א מאנדאט. ס'איז א זעלבסט-פערשטענדליכע זאך, אז ס'איז בעסער, אז איינער זאל פערציכטען לטובת דעם צווייטען, איידער ביידע זאלען פערשפילען און יודישע שטימען זאלען געהן לאיבוד. ס'איז נאך צייט צו קומען צו אזא טעכנישע פערשטענדיגונג. זאלען די צוויי ארבייטער-פארטייען זיך זעצען צום טיש און אדורכקומען צווישען זיך. זאלן אלע אמביציעס אוועקגעשטעלט ווערען אין א זייט און אויף זייער ארט זאל בעסער גענומען ווערען אין בעטראכט די נויטהווענדיגקייט פון אויסשפילען א גרעסערע צאהל יודישע ראטמענער אין יעצטיגען מאמענט.

מיר נעהען נאך ווייטער. די צוויי ארבייטער-ליסטעס האלטען זיך אויך געמעגט פערגינען זיך דורכצורעדען מיט'ן בירגערליכען בלאק אין דער זעלבער פראגע פון איינטיילען צווישען זיך די וואהל-ראיאנען, כדי שפעטער אין טאג פון די וואהלען, נישט צו טרייבען האזארד און נישט שפילן זיך אין א כוחות-פערמעסט, כדי צו דעמאנסטרירען און וויזען וויפיעל יעדער האט געצויגען שטימען. דא האנדעלט זיך נישט וועגען סטאטיסטיק, ווער ס'האט מעהר און ווער ס'האט ווייניגער שטימען. דא געהט הויפטזעכליך צו געווינען א יודישען מאנדאט; איז דעריבער ווער ס'האט מעהר שאנסען אין דעם, אדער יענעם וואהל-קרייז, דעם דארף מען לאזען געהן. אליין נישט האבען קיין שאנסען און א צווייטען נישט צולאזען הייסט פשוט געזאגט: איך וויל נישט געווינען און אבי דער צווייטער זאל פערשפילן. דאס איז נישט דערלאזבאר, ווייל דאס הייסט זיך אבגעגעטוהן אויף להכעיס. דאס איז א שפיל פאר'ן טייוועל.

דעריבער: הערען פון אלע 3 יודישע ליסטעס, זעצט אייך צום טיש כל זמן ס'איז נאך צייט!

ס'איז אפשר נישט קיין געפאסטער שידוך: לינק'ס, רעכטס. איהר פערבינדט זיך דאך נישט אויף אימער און עוויג. ס'איז בלויז א פרייוויליגער אבמאך, א נישט-אגרעסיע-פאקט אויף איין טאג און פאר דער אייגענער טובה:

נישט צו מאכען א צווייטען פאלען און אליין אויך נישט אומפאלען...

אבסערוואטאר.

היינט דער לעצטער טאג צו צייכענען די הלואה פאר לופט-פערטיידיגונג

קאלא פון יודישע פארלאמענטאריער געשיקט א דעפעשע צום היגן יודישען פראפאגאנדע-קאמיטעט — יודישער קאמיטעט אמטירט היינט אין גמינע א גאנצען טאג.

היינט, דער 5-ער מאי, איז דער לעצטער טאג צו צייכענען די לופט-שוץ-הלוואה. יעדער יוד וואס וואהנט אויף דער פוילישער ערד איז מחויב לויט זיין יכולת און אפילו איבער די כוחות צו סובסקריבירען, ארויסווייזענדיק זיין צוגעבינדענקייט און פאטריאטישען געפיהל צו דעם לאנד פאר וועלכען ער האט שטענדיג מקריב געווען זיין לעבען און פערמעגען. יודען וואהנען שוין אין פוילען קרוב טויזענד יאהר. אין משך פון דאזיגען לאנגען צייט-אפשניט, האבען זיי צוזאמען מיטן פוילישען פאלק דורכגעמאכט פריידען און ליידען. יודען האבען מיט מעשים, מיט מסירת-נפש תמיד ארויסגעוויזען זייער ליבשאפט צו פוילען. זאלען זיי אויך איצט קאנטואינירען די דאזיגע עהרליכע טראדיציע אלס עהרענווירדיגע בירגער און אויפריכטיגע פאטריאטען.

היינט אין לעצטען טאג דארף מען זיך איילען, בכדי צו ערפילען דעם בירגערליכען חוב,

היינטיגע וואך האט דעפ. זאמערשטיין געשיקט א דעפעשע צום היגען יודישען פראפאגאנדע קאמיטעט, רופענדיג איהם אין נאמען פון די יודישע פארלאמענטאריער צו א פערשטארקטער טעטיגקייט. דער קאמיטעט האט באלד אין זעלבען טאג ארויסגעשיקט דעלעגאטען אין די ארומיגע קלענערע שטעדטלעך: ביאלאבזשעג, שידלאווצע. זוואלין, פשיטיק, סקארשעוו א. אנד. בכדי אויפצוקלערען די גרויסע בעדייטונג פון דער הלוואה.

דער אידישער קאמיטעט, וועלכער איז היינט טעטיג א גאנצען טאג אין גמינע, פאדערט-אויף אלע, וועלכע האבען דערהאלטען בריעף, אז זיי זאלען ענטפערען וואס שנעלער און אויספילען די אבשניטען, וויפיעל זיי גיבען.

מיטוואך האבען אין קליינהענדלער-פערבאנד, אויף א גרעסערע פערזאמלונג גערעדט וועגען דער הלוואה די פארשטעהער פון יודישען קאמיטעט, די ה"ה אדוו. פעניגשטיין און סאלאמאן לעווין. זיי האבען געלויבט די יודישע קליינהענדלער, וועלכע האבען זיך אויסגעצייכענט אין דער סובסקריפציע און אויפגעפאדערט די קליינהענדלער זאלען פשוט צווינגען אנדערע נאכצוטוהן זייער ביישפיעל און אויך בעוועגן די רייכערע סוחרים, אז זיי זאלען צייכענען די הלוואה אין דער געהעריגער הויך, וואס ענטשפרעכט זיין מאטעריעלען מצב.

עס איז פארגעלייגט געווארען פאר די פערזאמעלטע די דעפעשע פון פרעזעס פון יודישען פארלאמענטארישען קלוב, דעפ. זאמערשטיין.

* * *

דער היגער „דזיען-דאברי" אלארמירט, אז די קאפיטאליסטען און די פאטענטאטען פון דער גרויסער אינדוסטריע, וועלכע ראדאם בעזיצט אין א גרויסע צאהל, בלייבען קאלט אויפן רוף פון פאטערלאנד. צווישן די שורות איז קענטיג, אז דאס שרייבט די צייטונג אויפן אדרעס פון די יודישע פאבריקאנטען און סתם יודען.

כדאי צו ברענגען אייניגע שטעלן פון דינסטאגדיגען און נעכטיגען „דזיען-דאברי", וועלכע קלינגען אזוי:

„עס האבען א טעות די ספריטנע קאפיטאליסטען ווען עס דאכט זיך, אז מיט א בילע אכלאפ וועלען זיי זיך ארויסדרעהען פון זייער בירגערליכען חוב. זיי זענען זיך טועה, אויב זיי מיינען, אז מיט אנ'אלט פינגעריל וועלן זיי זיך בעפרייען פון דעם חוב, וואס ליגט אויף זיי, און, אז ס'וועט קלעקען אויב זיי וועלען געבען א טויזענד-חלק פון זייער פערמעגען, ווען מענשען גיבען אוועק די העלפט. די נישט פיהלבארע קמצנים פאר די בעדערפענישען פון פאטערלאנד, ערקלערען מיר: פון 6 מאי הויבט זיך אן דער צווייטער עטאפ פון דער אקציע צו זאמלען אויפן פערטיידיגונגס-פאנד". אבער דאס וועט שוין נישט זיין קיין אקציע פון פרייוויליגע שפענדונגען, נאר א צוואנגס-אויסמעסטונג, וועלכע וועט אדורכגעפיהרט ווערען מיט דער הילף פון רעפרעסיע-מיטלען. די כיטרע פערעהרער פון גאלדענעם קאלב וועלען מוזען טראגען די שארפסטע קאנסעקווענצען פון זייער עגאאיסטישער איינשטעלונג צו דער פערטיידיגונג פון דער פוילישער מלוכה. זיי וועלען בעצאהלען מעהרער וויפיעל זיי וואלטען געקענט געבען פרייוויליג".

דאס ציטירען מיר פון דינסטאג'דיגען נומער „דז. ד." נעכטען דאנערשטאג שרייבט די זעלבע צייטונג:

„אויפן מזבח פון פאטערלאנד האט געלעגט א קרבן פון זיין האב דער לעגיאן פון גראהע מענשען די פאטענטאטען פון דער גרויסער אינדוסטריע און קאפיטאליסטען, וואס געפינען זיך אין ראדאם א סך, בלייבען קאלט. עס פערגעסען די ה"ה מאגנאטען פון קאפיטאל, אויף וועמענס ערד און ביי וועמען אין לאנד זיי האבען ערווארבען זייערע מיליאנען. דעריבער דערמאנען מיר אייך, אז אייער געלד — איז נישט שטענדיג פון עהרליכע געשעפטען, דאס איז פון ארויסדרעהען זיך פון צאהלען געהעריגע שטייערען און פון אפטע פליטות. אייערע ארבייטער גיבען אוועק די העלפט פון זייער פארמעג און איר האבענדיק מיליאנען קומט אב מיט א פאר טויזענדטער. געדענקט, אז ס'זאל נישט זיין צו-שפעט".

קאמענטארען זענען איבריג.

צו די תנאים פון אונזער קוזינקע

פרל. **סאלע זאלצמא**

מיט ה'

יהודה דונסקי אין לאדזש

ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב!

נ. האלצמאן מיט **פאמיליע**

איין וואהל-ליסטע ווערט קוועסטיאנירט

די צווייטע האט נישט די נויטיגע צאהל אונטערשריפטען און אויף דער דריטער ווייס מען גלאט נישט ווער ס'פיגורירט

א „וואזשנע" ארבייט ווערט געפיהרט אין סעקרעטאריאט פון בירגערליכען בלאק. עס טומעלט זיך יעצט וועגען דריי קאנדידאטען-ליסטעס זיינע, וועלכע זענען ארויסגעשטעלט אין פאלגענדע וואהל-קרייזען: 7, 5, 4.

אויף דער ליסטע פון בירגערליכן בלאק, אין 4-טען וואהל-קרייז, וועלכער נעמט ארום די גאסען: רוויינסקא, קאשאראווא, שעווצקא, טיבלא, וואלנאשטש, פל. יאגעלאנסקי, קילינסקי, מאלטשעווסקי א. א. פיגורירען אויף די ערשטע צוויי ערטער יונה זילבערבערג און משה לוקסענבורג. די דאזיגע ליסטע ווערט איצט קוועסטיאנירט דורכ'ן הויפט-וואהל-קאמיטעט דערפאר, וואס דער צווייטער קאנדידאט ה' לוקסענבורג פיגורירט נישט בכלל אויף די רשימה פון די וועהלער. ה' לוקסענבורג האט נישט דעקלאמירט און וועט אזוי-ארום נישט נאר קענען געוועהלט ווערען, נאר אפילו וועהלען וועט ער קיין רעכט נישט האבען.

דער שלימ'מזל'דיגער האצמעך-סעקרעטאר פון בירגערליכען בלאק, וועלכער איז געווען מישטיינס געזאגט דער פערזארגער פון דער טעכנישער זייט האט צומאלט נישט געוויסט, אז איידער מ'טראגט אריין די קאנדידאטען-ליסטע מוז מען פריהער קאנטראלירען, צי די קאנדידאטען פיגורירען כאטש אין דער וועהלער-רשימה. דאס האט ער פערגעסען און איצט קלאפט ער זיך אין לעקישעוואטען, פערשוויצטן שטערען.

דערמיט איז מען נאך נישט פערטיג. אין 7-טען וואהל-קרייז, וועלכער נעמט ארום די גאסען וואלאווא, זשיטניע, גראדסקא, מאלא, מאניושקי, פילסודסקי, שענקעוויטשא. בערנארדינסקא, קאפערניקא, נארוטאוויטש, טראוגוטטא, פלאץ 3-טער מאי—אויף דער ליסטע פון בירגערליכען בלאק אין דעם קרייז, אויף וועלכער עס פיגורירען אלס די ערשטע קאנדידאטען ד"ר פאסטמאן און לייביש מענדעל זיסערמאן, איז ווידער א פרישע סירכא. פון די 80 אונטערשריפטען אויף דער קאנדידאטען-ליסטע זענען דא 15, פון אזעלכע פערזאנען, וועלכע פיגורירען אליין נישט אויף די וועהלער-רשימה און האבען אפילו נישט קיין וואהל-רעכט. זיי קענען דעריבער נישט ארויסשטעלען קיין קאנדידאטען און מען מוז יעצט לויפען ארומזוכען אינטערשריפטען צו דערגענצען די אויסגעשטראכענע.

אינטערעסאנט, אז אין 7-טען וואהל-קרייז, וועלכער צעהלט 2300 יודישע שטימען האט דער צודרעהטער סעקרעטאר נישט געקענט צונויפקלויבען מעהר ווי 80 אונטערשריפטען און אויך דערביי האט ער אנגעמאכט א ווינד און א קורזש, אז מ'האט געמיינט, אז ס'איז אנ'ערד-ציטערניש.

א קאנדידאטען-ליסטע ברויך זיין פערזעהן מיט 75-80 אונטערשריפטען פון וואהל-בערעכטיגטע פערזאנען. אין אזא פאל בעזארגט מען זיך מיט א געוויסען רעזערוו אונטערשריפטען, מינימום מיט 150, אז טאמער ווערט א טייל גע'פסל'ט זאל יעדענפאלס בלייבען די נויטיגע לויט דער פארשריפט, צאהל. דא האט מען אויסגעקראצט קוים 80 אונטערשריפטען, און, אז ס'פאלען אוועק 15 ענטשטעהט ערשט א פרישער קלאפאט מיט קאמפלעטירען די פעהלענדע.

איצט איז ווידער דא א מעשה מיט'ן 5-טען וואהל-קרייז, וואס נעמט ארום די גאסען: קאזשענעצקא, טארגאווא, מילא, ווארשאווסקי. דארט פערזיכערט מען, פיגורירט דער ה' משה רובינשטיין ווי מען הערט אבער, פיגורירט דארט אנ'אנדערער. ה' רובינשטיין אליין איז אויך זיכער, אז זיין קאנדידאטור איז דארט ארויסגעשטעלט געווארען, פונדעסטוועגען הערט מען פון יענעם קרייז נישט קיין קלארע זאכען, ווער ס'זענען די ווירקליכע קאנדידאטען.

אט דאס זענען די פרוכטען פון א משולחת, א שלימ'מזל'דיגען סעקרעטאר.

אויפפאדערונג

אויף דער אלגעמיינער פערזאמלונג פון קליינהענדלער און דעטאליסטען-פעראיין האט פרעזעס ה' ר. האלצקענער אלס ענטפער אויף די פארוואורפען פון ה' ירחמיאל זילבערבערג בנוגע די קאסע פון פעראיין, ערקלערט, אז די נישט פינקטליכקייטען זענען א רעזולטאט פון מיין ארבייט בעת דער פאטענטען-אקציע.

אין צוזאמענהאנג דערמיט פאדער איך אויף דעם ה' פרעזעס האלצקענער מיר מיטצוטיילען אין משך פון 3 טעג קלאר און נישט צווייטייטיג וויפיעל געלד עס פעהלט אין דער צייט פון מיין טעטיגקייט.

פאר נישט ערפיהלען די אויבענדערמאהנטע פאדערונג ווארף איך פון זיך אראב יעטוועדע פעראנטווארטליכקייט.

הערשיל פרידמאן.

ר' נתן זיגמאן ז"ל

מאנטאג י"ט אייר איז די צעהנטע יאהרצייט פון ר' נתן זיגמאן ז"ל.

דער פערשטארבענער איז געווען דער גרינדער פון סוחרים-פעראיין פאר וועלכען ער האט פיעל געלייסטעט.

ר' נתן זיגמאן איז טראגיש אומגעקומען אויפ'ן וועג פון זיין שליחות צו פערטיידיגען די אינטערעסען פון די יודישע סוחרים אין ראדאם.

צוריקפאהרענדיג פון סאסנאווצע, פון דער האנדעל'ס-קאמער, וואו ער איז געווען ראטמאן זענען באנדיטען איהם בעפאלען אויפ'ן צוג און איהם דערשאסען. כבוד זיין אנדענק.

רעפעראט אין „וויזא"

מארגען שבת צו-נאכט 9 א זייגער קומט פאר אין „וויזא" (טראוגוטטא 55) א רעפעראט פון מירא יאקובאוויטש א. ד. ט. „צו וואס שטרעבען מיר אין יעצטיגען מאמענט".

דעם ג' רופא מומחה ה' מאיר פינקעלשטיין מיט זיין פרוי ווי אויך דעם וועכטער שלמה און אלע פלעגערינ'ס פון יודישען שפיטאל, פאר זייער זארגפעלטיגער און איבערגעגעבענער בעהאנדלונג פון מיין טאכטער רייזעלע בעת איהר געבורט — דאנק איך

מיט אכטונג יעקב פאטאזשניק.

אלעקסאנדער מוקדון און די ווייבערישע מלוכה...

מ'האט אונז, יודען, ערקלערט קריעג.

פארוואס, פארוועון – דאס ווייסען מיר נישט. מיר ווייסען בלויז, אז מיר זענען יודען, און דאס איז גענוג.

דער גרעסטער אנטיסעמיט פון דער היינטיגער צייט, היטלער, וויל אונז יודען עוקר מן השורש זיין. ווי נאר ער איז געקומען צו דער מאכט, האט ער מיט אונז אנגעהויבען און אזוי געהט עס ביי איהם ביז היינט: יודען און יודען. הימעל און ערד און יודען. מיט די יודען אין דייטשלאנד האט ער שוין געמאכט א „תכלית". זיי צובראכען און רואינירט. מאטעריעל פערניכטעט און מאראליש צוטרעטען; ללעג ולקלס האט ער זיי געמאכט און ער קען זיך נאך אלץ נישט זעטיגען; ער האט זיי הפקר געמאכט כצאן לטבח און ער קען זיך נאך זיין אכזריות-דורשט נישט שטילען. ס'איז נאך אלץ וועניג. ער וויל זיין יודען-גיפט פערשפרייטען אויף דער גאנצער וועלט. ער וויל פעו'לענדען די יודען אין אלע ישובים, אויף דער גאנצער ערד-קויל. וואו מיר האבען אנ'אנשפאר, אנ'אנלעהן פאר אונזערע מיעדע, צובראכענע ביינער.

יודען – דאס זענען זיין געשפענסט, וואס פערפאלגט דעם דאזיגען צורר היהודים, דעם נייעם המן איבער אלע המנ'ס. אפילו אין זיין לעצטער רעדע פאראכטאגען פרייטאג, האט ער אין אונז נישט פערגעסען. נאך פוילען, נאך רוזוועלט'ן, נאך ענגלאנד האט ער אונז אוועקגעשטעלט. ער האט אויך צו אונז א נאטע געשיקט. וואס וויל ער פון אונז וואס פערלאנגט ער מיט זיין נאטע צום יודישען פאלק אויף גאר דער וועלט? – ער וויל אונזער פערניכטונג, אונזער אונטערגאנג.

פוילען, אמעריקא, ענגלאנד, פראנקרייך האבען מיליטער, שטארקע ארמעען, ביקסען, הארמאטען, שיפען, אעראפלאנען וואס קענען זיך מיט איהם פערחערען, אבער וואס פערמאגט דאס יודישע פאלק? פארוואס האט ער מורא דערפאר?

דער „פיהרער" וואס זאגט אויף זיך, אז ער איז געשיקט פון דער השגחה העליונה, פון רבונו של עולם, מוז אפשר וויסען, אז אויבען, אויפן הימעל, האבען מיר יודען אויך א שר, ווי אלע אומות; א שטארקען שר, ווי יעדעס פאלק און ער האט אפשר מורא פארן דאזיגען שר, וואס זאל אמאהל נישט פאדערן פון אים א דין וחשבון פאר יודישע צרות.

נישט אמת. ער האט נישט קיין מורא. ער פערנעמט זיך אויף אונז און אויף אונזער שר. ווייל וואלט ער ווירקליך געגלויבט אין השגחה העליונה, וואלט ער געצוימט זיין רשעות; וואלט ער געגלויבט אין א טאג פון דעכגונג.

ער גלויבט נישט. אנשטאט אין גאט, גלויבט ער אין כח, אין פיזישע קראפט אבער וואס וויל ער פון די 17 מיליאן יודען, וועלכע בעזיצען נישט קיין פיזישע גבורה? פארוואס האט ער מורא פאר זיי? דער „ערראבערער" פון וויען, פון טשעכאסלאוואקיי. פון מעמעל. דער „זיעגער" איבער לענדער, וואס האבען פערמאגט ארמעען און פעסטונגען, קען זיך נישט בעפרייען פון זיין פחדנות געגען א קליין, שוואך און שוצלאז פאלק, וואס פערמאגט גארניט אויף גאט'ס ערד, נישט קיין טעריטאריע, נישט קיין חיל, נישט קיין לאנד און נישט קיין בעוואפנונג,

מיט וועמען פיהרט ער מלחמה? ווי פאסט עס פאר אזא גבור צו געהן שלאגען זיך מיט א פליג. שענער וואלט דאך געווען, ווען ער גיעט יודען א לאנד, בויט אויס פעסטונגען, בעוואפענט זיי מיט דער מאדערנסטע טעכניק און דאן פערמעסט ער זיך מיט זיי.

דאס וואלט געהייסען, אין א געוויסען זין, א קאמף צווישען גלייכע כוחות און דער זיעג. דער נצחון וואלט דאן געווען א טריאומפירענדיגער. ער וואלט זיך געהאט מיט וואס צו גרויסען, מיט וואס צו ריהמען.

יא, זאל ער אויפשטעלן מלכות יודעא און זאל ער דאן קומען מיט אונז מלחמה האלטען.

זאל דער „פיהרער" פון בערלין פרעגען זיין שותף פון רוים – מוסאליני'ן, ווי אזוי ס'האט געקעמפט זיין – מוסאליני'ס – פארגעגנער, טיטוס מיט יודעא, ווי לאנג דאס אלטע רוים האט געפיהרט קריעג געגען ירושלים און ווי אזוי די יודען האבען זיך העלדיש פערטיידיגט.

אבער וואט פארא זין האט עס, ווען א פאלק, וואס איז בעוואפענט פון קאפ ביז פיס, מיט ביקסען, מיט הארמאטען, מיט גאזען, מיט עראפלאנען און מיט א גרויסע ארגאניזירטע ארמעע – אז אזא פאלק זאל מלחמה האלטען מיט א קליין פאלק וואס האט אפילו נישט קיין טייט-העלצער, קיין הילצערנע פייל און בויגענ'ס? וואס איז דאס גבורה, צי שוואכקייט; שטאלצקייט, צי פחדנות?

דאס איז אויך נישט דזשענטעלמענעריש און אויך נישט ריטערליך פאר א „גבור", פאר א „העלד", וואס שלינגט איין לענדער און פעלקער בהבל פיו, מיט'ן בלויזען געשריי.

אויב ער וויל אונז איינגעמען מיט געשריי – קענען מיר בעסער שרייען, העכער שרייען. הקול קול יעקב. ווען נישט זיינעידים, די ידי - עשו, וואלטען מיר וועניג מורא געהאט.

אויב בלויז געשריי זאל העלפען – איז עס א שוואכער עסק... מיר ווייסען עס פון אונזער ביטערער ערפאהרונג, אז מיט שרייען שמע קולנו געהט מען נישט ווייט...

אויך אויף בלעם'ן ווערט געזאגט, אז „אין כוחו אלא בפיו". ער האט אזוי לאנג געשאלטען און נעפליכט, ביז זיינע קללות האבען שוין קיין ממש נישט געהאט און מ'האט פאר זיי שוין מעהר קיין מורא נישט געהאט. די קאריערע פון טויל-מלאכה האט געפלאצט און ער האט איבערגעדרעהט דעם פעלץ; געזעהן, אז ער ווערט אויס מכשף, האט ער אנשטאט צו שעלטן, גאר געבענשט די יודען...

דאס איז געווען א בעסער געשעפט. בלעם איז כאטש געווען קלוג. ער איז געווען א קאניונקטור-אנטיסעמיט.

דער „פיהרער" וויל זיין נאך קלוגער. זיינע יוצר-משרתים שטעלען אים העכער פון אלעקסאנדער מוקדון, פון נאפאלעאן. ער איז א נביא, אפשר גאט אליין.

ווילען מיר טאקע דא דערצעהלען א מעשה'לע מיט אלעקסאנדער מוקדון.

דערצעהלט זיך א לעגענדע, אז ווען דער גרויסער און קלוגער הערשער אלעקסאנדער מוקדון, האט געהאט איינגענומען א סך מדינות, האט ער זיך ארומגעזעהן, אז ס'פעהלט איהם א קליין לענדעלע, א קליין מלוכה'לע, וואס ווערט רעגירט פון ווייבער; איז ער אהין מיט זיין זיגרייך חיל און געוואלט עס איינגעמען; איז ארויסגעקומען א דעלעגאציע פון דער ווייבערישער מלוכה און געטוהן אזוי צו זאגען:

— אדוני קעניג, וואס ווילסטו? ווילסט זיך מיט אונז שלאגען? איז וואס-זשע וועט זיין: וועסטו געווינען דעם קריעג וואס וועט מען זאגען? מ'וועט זאגען, אז אלעקסאנדער מוקדון האט איינגענומען ווייבער. אויך מיר א קונץ! וועסטו דעם קריעג פערשפילען — וואס וועט מען זאגען? מ'וועט זאגען: אלעקסאנדער דער גרויסער גבור האט פערשפילט ביי ווייבער...

אזוי, צי אזוי, וואס וועסטו געווינען? און ווייל דער קעניג פון מאצאדאניע, אלעקסאנדער, איז געווען באמת א שטארקער מלך און א קלוגער דערצו, האט ער זיך בעלעגט, אז די ווייבער זענען גערעכט און ער האט זיי צו רוה געלאזט.

דער נמשל דארף מען נישט אויסטייטשען. ס'איז קלאר פון זיך אליין.

ס'איז קלאר, אז געווינען ביי אונז איז נישט קיין העלדישקייט, קיין שום רבותא, קיין שום קונץ; דאגעגען פערשפילען ביי אונז איז א גרויסע חרפה...

ווייל דאן וועט מקיום ווערען די רייד פון אונזער אמתן נביא: לא בחיל, ולא בכח, כי אם ברוח...

מ. הערץ.

גראנדיעזע דעפילאדע לכבוד דעם נאציאנאלען יום-טוב פון 3 מאי

עהערנעכטען, מיטוואך, האט ראדאם געפייערט דעם נאציאנאל-היסטארישען יום טוב פון 3-טען מאי.

די פייערונג האט זיך אנגעהויבען אין דער פריה מיט גאטעס-דינסטען אין די געבעט-הייזער פון אלע אמונות.

אין דער שוהל האבן געריעדט פארן גרויסען עולם און פאר די פערזאמעלטע שול-יוגענד הרב קעסטענבערג און דער פרעזעס פון דער גמינע יונה זילבערבערג. חוץ מעגינא דיומא, האבען די רעדנער זיך בעזונדערס אבגעשטעלט וועגען דער גרויסער וויכטיגקייט פון דער הלוואה פאר לופט-פערטיידיגונג, אפעלירענדיק, אז יעדער זאל איילען צו ערפילען זיין פאטריאטישען און בירגערליכען חוב.

חזן ראנטאל האט געמאכט א מי שברך און געזונגען דעם פוילישען נאציאנאלען הימן.

שפעטער איז פארגעקומען א גראנדיעזע דעפילאדע, אין וועלכער ס'האבען זיך בעטייליגט מיליטער, די גאנצע שול-יוגענד און פערשידענע ארגאניזאציעס.

דער מארשרוט פון דער דעפילאדע איז געווען פון פלאץ דריטער מאי, דורך די גאסען פאשא, פלאץ יאגעלאנסקי, מאלטשעווסקי, רעיא. אויפן לעגיאנען-פלאץ (רינעק) פארביי דער באהן-דירעקציע און פון דארט דורך רווינסקא צום דענקמאהל פון פולק. טשאכאווסקי, נעבען דער קירכע, וואו ס'זענען געשטאנען אויף ספעציעל-צוגעגרייטע טריבונעס פארשטעהער פון דער אדמיניסטראטיווער און מיליטערישער מאכט. דא האט דער דעפילאדע אויפגענומען דער סטאראסטע מיעשקאווסקי מיט'ן שטאדט - פרעזידענט גזשעסשנאראווסקי.

טריבונעס זענען אויך געווען אוועקגעשטעלט אויף פלאץ 3 מאי און אין רינעק.

אין דער צייט פון דער גראנדיעזער דעפילאדע, אין וועלכער ס'האבען אנטייל גענומען צענדליגער טויזענדער מענשען, זענען געפלויגען אויף נישט ווייטע הויכקייטען א סך אעראפלאנען.

דאס מיליטער האט זיך זעהר שעהן רעפרעזענטירט אין דער דעפילאדע מיט פערשידענערליי נעוועהר, שווערע און לייכטע. אין ראדאם האט מען נאר געזעהן א טייל פון מיליטערישען כח, אבער שוין פון דעם האט מען זיך געקענט שאפען א בעגריף וועגען דער גרויסקייט און מעכטיגקייט פון דער פוילישער ארמעע.

ביידע נעכט, דינסטאג און מיטוואך זענען די דעגירונג'ס-אינסטיטוציעס, די מוניציפאליטעט, די יודישע גמינע און געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס געווען הערליך אילומינירט.

אויף דער דעפילאדע זענען געווארן אפיציעל איינגעלאדען דער רב קעסטענבערג און דער פרעזעס פון גמינע ה' יונה זילבערבערג.

קעלצער אפעריסט אויסגענארט געלד ביי ראדאמער יודישע בעקערס און קצבים.

א געוויסער עדווארד שמיט פון קעלץ האט געזאמעלט געלד ביי ראדאמער יודישע בעקערס און קצבים אויפן „לאפ" און „פאן". שפעטער האט זיך ארויסגעוויזען, אז דער דאזיגער זאמלער, איז אנ'איינפאכער אפעריסט, וועלכער האט אויך א ראפינירטען אופן אויסגענארט געלד און בעשווינדעלט א גרעסערע צאהל יודישע בעקערס און קצבים.

דער דעמאסקירטער חברה-מאן איז מיט עטליכע טעג צוריק איינגעזעצט געווארן אין דער ראדאמער תפיסה.

די יודישע ארבעטער-ספארטלער פאר'ן „פאן".

די יודישע ספארט-קליבען „גוויאזדא" און „הפועל", ארדנען איין דעם היינטיגען שבת א פוטבאל-מעטש לטובת דעם פאן.

דער מעטש קומט פאר 5 א זייגער נ. מ. אויפ'ן סטאדיאן פון ארטיגעז פולק.

אויפ'ן דאזיגען מעטש זעהט זיך פאר א גרויסע פרעקווענץ פון ספארט-בעזוכער.

פרויען וואס קויפען טריפה פלייש וועלען נישט ארייגעלאזט ווערען אין שוהל.

דער וועד חכשרות האט פעסטגעשטעלט, אז עס געפונען זיך יודישע פרויען, וואס קויפען פלייש אין טריפה'נע יאטקעס. זיי ווייסען, אז דאס פלייש איז טריפה, אבער זיי נארען-אב די מענער אז ס'איז כשר. כדי דאס צו בעקעמפען איז אויף א זיצונג פון רב מיט די גבאים פון שוהל און בית-המדרש בעשלאסען געווארען צו שליסען גענצליך די ווייבער-גאלעריעס אין שוהל און בית-מדרש און נישט ארייגלאזען שבת צום דאוונען קיין שום פרויען. עס וועט ספעציעל אוועקגעשטעלט ווערען א וואך פון די גבאים און פארשטעהער פון ועד הכשרות, וועלכע וועלען דורכפיהרען א קאנטראל און די פרויען וואס וועלען זיך נישט קענען לעגיטימירען מיט ריכטיגע בעווייזען וואו און ביי וועמען זיי קויפען כשר פלייש וועלען נישט ארייגעלאזט ווערען נישט אין דער שוהל און נישט אין בית-מדרש.

דאס וועט זיין א מאראלישע סאנקציע אין דער פארם פון איזאלאציע, געגען די וואס עסען אליין און מאכען אויך עסען אנדערע טריפות.

שבת איז אין שוהל אויסגערופען געווארען, אז די יודישע קצבים: לייבקע קורץ, איטשע גאלעמביאווסקי, וועלכע האבען יאטקעס נעבען בית-מדרש, און חיים פינקעלשטיין אויף דער דייטשעל. פערקויפען טריפה פלייש.

1-טער מאי אין ראדאם.

ווי אין אנדערע שטעדט, איז אויך אין ראדאם געפייערט געווארען דער היי-יעהריגער 1-טער מאי אין פערמאכטע לאקאלען. קיין גאסען-מאניפעסטאציעס איז נישט ערלויבט געווארען.

אין ארבייטער-הויז האבען זיך פערזאמעלט גרויסע מאסען סאציאליסטען, מיטגלידער פון דער פ. פ. ס. עס זענען ארויסגעטרעטען מיט רעדעס פרעזידענט גזשעטשנאראווסקי, וויצע-פרעזידענט אינזש. ראדאמסקי, שמיטעאנקא און סשוויענק.

פרעזידענט גזשעטשנאראווסקי האט אין זיין ערעפנונג'ס-רעדע ערקלערט, אז די 1-טע מאי-מאניפעסטאציע, קומט פאר דאס היינטיגע יאהר אונטער די לאזונגען פון פערטיידיגען די אונאבהענגיקייט פון פוילען. אין א מאמענט ווען היטלער גרייכט צו די פוילישע ערד, מוז דער ארבייטער-קלאס דערציעלען די גרעסטע אינערליכע איינהייט; נאר די ארבייטער-מאסען קענען צוברעכען יעדען פרוב פון אנ'איבערפאל אויף דער אונאבהענגיקייט פון דער רעפובליק.

דער אויסרוף פון רעדנער: „נידער מיט היטלער'ן" ווערט אונטערגעכאפט דורך די פערזאמעלטע מאסען.

אויך דער „בונד" האט איינגעארדענט א 1 - מאי אקאדעמיע אין אייגענעם לאקאל.

„עזרה" האט א דעפיציט.

ס'איז יעדן מסתמא בעוויסט, אז די נייע פערוואלטונג פון דער „עזו'ה" האט היי-יאהר אדורכגעפיהרט א פסח-אקציע אין ברייטערען פערנעם. די עזרה האט געטיילט מצות, שמאלץ און ווייז פאר א סך הונדערטער יודישע פאמיליעס.

די אקציע האט בעטראפען א היבשע פאר טויזענד זלאטעס, וואס זענען אבער נאך נישט געדעקט געווארען. די עזרה איז געבליבען אין דעפיציט. זי איז געבליבען א בעל-חוב אויף א גרעסערע סומע, וואס זי מוז בעצאהלען.

אין שייכות דערמיט, ווענדעט זיך די עזרה צו יענע פערמעגליכע יודישע בירגער, (דוקא איז דא א גרויסער טייל אזעלכע) וואס האבן נאך נישט ביז היינט איינגעצאלט אויף דער פסח-אקציע, טראגן דעם וואס זיי האבען דערהאלטען ספעציעלע בריעף מיט מאניטען – זיי זאלען זייער חוב ערפילען דורך די ספעציעלע דעלעגאטען, וואס עזרה שיקט ארויס צו דעם צוועק.

א „קינד" האט געוויינט — האט מען ארויסגערופן פייערלעשער צו א קעצעלע

די שכנים פון פלאץ-יאגעלאנסקי נומ. 6 האבען פלוצלינג דערהערט ביינאכט א יאמערליך געוויין אויפ'ן הויף. דאס געוויין איז געווען עהנליך צום קול פון א קליין קינד. זיי האבען דעריבער געמיינט, אז אנ'אומגליקליכע מוטער האט ערגיץ-דא אונטערגעווארפען איהר נייגעבוירען קינד און גענומען עס ארומזוכען אין אלע ווינקלען פון הויף. געזוכט, גענישטערט און ביי קיין שום פאל נישט געקענט דערגעהן, פון וואנען דאס ריהרענדע געוויין קומט. די שכנים האבען גערופען א פאליציאנט וועלכער האט פעסטגעשטעלט, אז דאס געוויין געהט פון קלאזעט, אנגעקלונגען צו די פייער-לעשער.

ס'איז אנגעקומען אנ'אבטיילונג פייערלעשער, וועלכע איז צוגעטרעטען צו א רעטונג'ס-אקציע. מ'האט מיט לאמטערנעס בעלויכטען דאס קלאזעט, אראבגעלאזט שטריק און נאך אזעלכע זאכען, מיט דער הילף פון וועלכע מ'האט קאפויער געצויגען א קליין קעצעלע, אנ־אויסגעצוואגענ'ס, וואס איז געווען שוין באלד האלב טויט, זיך טרינקענדיג אין די טיפעניששען פון בית-הכסא.

מאיר הערץ

די פרנסים מיט די גבאים האָבן זיך געגייהט א רייכען בייטעל

פון דער סעריע «די פוילישע פאָווסטאַניע»

XVI

און מענדעל פיליצער האָט זיך ווייטער געקאָכט:

— איך בין נאָך נישט אַזוי רייך ווי די איבעריגע גבירים פון ניי־שטעטל. דאָך בין איך מנדב א טייל פון דעם געלד, וואָס כ'האָב געטוישט ביי ר' העשקעלע, לאָמיר זאָגען א צעהנטעל, וואָס מאַכט אויס גאַנצע הונדערט רובל און די רעשט זאָל צולעגען ר' העשקעלע און די אַנדערע, גבירים אדירים, וואָס איז די מורינו מיט זיי?

דער עולם איז געבליבען שטעהן געפּלעפט. א טייל האָבען שוין געוואָלט מסכים זיין און געזאָגט, אז זאָל זיין הונדערט רובעל. געווען אָבער אַזעלכע, וואָס זענען געוואָרען האַפּערדיג און געהאַלטען פּערקעהרט: וויבאַלד מענדעל גיעט שוין א הונדערטער איז בכן משמע, אז ר' העשקעלע זאָגט נישט קיין ליגען און מען דאַרף זיך טאַקע איינשפּאַרען מוציא צו זיין וואָס מעהר.

דער שאַרפסטער געגנער איז געווען ר' וועלוועל קאַצקער. ער איז אַרויסגעשפּרונגען און גענומען טענה'ען פאַר אַלע:

— ר' מענדעל, איהר זענט א מודה במקצת און עס קומט אייך א שבועה. דערצעהלט דער באָבע, אַז איהר פערמאָגט נישט מעהר ווי די הונדערט רענדלעך. בלויז פאַר מיין הכנסת־כלה וויל איך א העלפט פון די הונדערט אויסגעטוישטע אימפעריאַלען. מיך געהט קנאַפּ־אָן, וואָס די איבעריגע ווילען און אפילו וואָס דער רב און די פרנסים מיט ר' יאָשע וואָלף ווילען. איך ווייס נאָר וואָס איך וויל. איהר וועט ביי מיר נישט אָבדינגען וועניגער, אפילו א פּרוטה ווי די העלפט, איהר הערט ר' מענדעלע!

— ס'וועט אייך נישט העלפען אייער אייער וועלען, אָדער נישט וועלען. ר' וועלוועל חסיד, שלאָגט אייך אַרויס פון קאָפּ, אַז איך האָב ענטדעקט א גרודע מיט גאָלד. געהט צו ר' העשקעלע חלפן און זאָל ער אייך ווייזען דעם אוצר, וואָס כ'האָב געפונען. —

ס'איז אַוועק א דינגעניש ווי אויף א טאַרג. דער רב האָט שוין געזאָגט א גוטען טאָג און געוואָלט אַוועקגעהן. אָבער דאַ האָט זיך פּלוצלינג א שאַר־אַרויס געטוהן פון הינטער'ן עולם א פויער פיניעלע תם, דער נאַכט־שומר פון שטעטל, וואָס איז די גאַנצע צייט געשטאַנען פעררוקט אין א זייט ערגיץ ביי דער טהיר און מ'האָט איהם צוּ־מאָלם נישט אַרויסנעזעהן. פיניעלע האָט אונטערגעהערט דעם גאַנצען געשפּרעך, נאָכהער זיך א דורכגעריסען צווישען עולם, זיך געשטעלט אין דער פאָדערשטע רייהע און אָנגעכאַפּט דעם רב ביים ברייטען אַרבעל פון אַטלאַסענעם כאַלאַט און א מריטש געטוהן:

— ניין, רבי, איהר וועט נישט געהן. וואַרט א רגע, יאָך האָב אויך וואָס צו זאָגען.

פיניעלע וועכטער איז א שפּרונג־צו געטוהן אויף איין פיס צו מענדלען, איהר אַריינגעקראָכען מיטן שפּיציגען קאָפּ אין דער באָרד אַריין און דאָרט אַריינגעשריגען:

— ר' מענדל בעל־עגלה, און וואו איז דער גרויסער קאַסטען, וואָס איהר האָט אַריינגעהויבען יענע פינסטערע נאַכט אין שטוב אַריין? איהר מיינט, אַז כ'האָב נישט געזעהן? די סוחרים פון די סוחרים האָט איהר געלאָזט אין שטאָל צוזאַמען מיט די פערד, אָבער דעם קאַסטען האָט איהר מורא געהאַט דאָרט איבערצולאָזען. הא ר' מענדעלע!

פיניעלע תם האָט א מינוט געקוקט מענדלען אין די אויגען אַריין און באַלד האָט ער זיך אויסגעדרעהט מיטן פּנים צום ע ו ל ם און אויסגעשאָסען מיט א ווילד געלעכטער:

—כא—כא—כא— אָבער עך זעהט, יאָך האָב איהם געפּאַקט ביי דער האַנד, כפ—כא—כא!

מענדעל איז געשטאַנען אויסגעצויגען אין דער גאַנצער הויך און פון זיינע ברייטע נאַז־לעכער האָט געזעצט א הייסע פּאַרע. א סימן, אַז ס'בעפאַלט איהם א שרעקליכער כעס. פיניעלע תם האָט שוין געקענט מענדלען. ער האָט געוויסט, אַז ער איז א גרויסער גברן. האָט ער אָבזאָגענדיג זיינע רייד, געמאַכט באַלד פיס אַרויס פון שטוב, קייכענדיג פאַר געלעכטער אויפ'ן גאַנצען וועג, וואָס ער האָט דאָרט ביי מענדלען אָנגעמאַכט א חתונה. ער האָט זיך געהאַלטען ביים בויך און אַזוי אַרויפגעקייקעלט זיך צו העשקעלע חלפן, וועלכער האָט איהם טאַקע אָהערגעשיקט, ווען ער האָט אָנגעשרויפט דאָס שטעדטעל און געהייסען געהן דעלעגאַציעס צו מענדלען.

דאָרט ביי ר' העשקעלע האָט פיניעלע תם אָבגעגעבען א בעריכט, ווי אַזוי ער האָט דאָרט אויפגעריסען די באָמבע מיט'ן קאַסטען, און דאָ האָט זיך מענדעל צעוויעגט ווי א דאָמב בעת א געוויטער. ער האָט נישט געשריגען, נאָר געריסען אויף דער גאַנצער קהל ווי א שאַרפע זעג איבער סענקעוואַטע האָלץ:

— וואָס! עך זענט שוין שפּיצלעס אויך? פריהער האָבען די ניי־שטעטער סוחרים מיך חושד געווען, אַז כ'בין א גנב, ווען כ'האָב זיי אַזוי גיך נישט אָבגעגעבען די סחורות, וואָס כ'האָב געברענגט מיט'ן פיהרעל. און איצט הייס איך שוין ר' מענדעל און מ'וויל מכלו־מר'שט דערגעהן מיט א חניפה'לע ווי־פיעל געלד כ'האָב געברענגט. פיניעלע תם וויל שוין גאָר כ'זאָל איהם אָבגעבען א דין וחשבון פון א קאַסטען, וואָס כ'האָב אַריינגעטראָגען אין שטוב. נאָך וואָס זענט עך געקומען? נאָך געלד? איצט גיב איך שוין קיין גראָשען נישט.

און צום רב האָט זיך מענדעל גע־ווענדעט:

— מרא דאַתרא, כ'האָב פאַר אייך א דין־תורה. ווען כ'בין געווען הינטער־וועגענ'ס מיט מיין פערד און וועגעלע א פאָר וואָכען. מיין לעבען האָט גע־האַנגען אויף א האָר און מיין ווייב און קינדער האָבען דאָ אין דער היים קיין גראָשען נישט געהאַט — איז קיינער פון אייך אַלע נישט אַריינגעקומען צו מיין ווייב און קינדער פרעגען: וואָס הערט מען מיט מענדעל בעל־עגלה? לעבט ער, און צי האָט עך דערווייל צו עסען? ניין, קיינער האָט זיך נישט אַריינגעוויזען, און איצט קוים האָט מען זיך דער־וויסט, אַז מענדעל האָט הונדערט רענ־דלעך א מתנה בעקומען, ווייל ער האָט זיך איינגעשטעלט ס'לעבען צו ראַטעווען עטליכע פוילישע פּאָווסטאַנצעס, זענען אַלע געקומען צו לויפען. און אַפילו איהר רב, אויך בתוכם, צו ווערען מיינע שותפים, און, ר' וועלוועלע חסיד איז גאָר א תקיף און ער בעט זיך אויס דאָס און יענץ — עך האָט מיר א סך צו שטייער געגעבען. לאָז שוין זיין ווי ר' העשקעלע חלפן זאָגט, אַז כ'האָב גע־פונען אַנ'אוצר, האָב איך דאָך מיט בלוט און מסירת נפש דאָס ערוואָרבען, בדמים קנה, היינט וואָסערע מחותנים זענט עך? אדרבא, פסק'ענט איהר רב, צי ס'קומט ענק? אפשר האָב איך גאָר בע'גנב'עט א טומאה און דאָס געלד איז גאָר טריפה און אָסור בהנאה!

— דער רב איז געבליבען א ביסעל צוטומעלט און ער האָט גענומען שטאַמלען:

— ניין, חס ושלום, כ'זאָג נישט, אַז ס'קומט, כ'בין נאָר געקומען אייך בע־טען, אויף א דבר־טוב. איהר האָט א געווינענע דין־תורה, איהר זענט גערעכט. א ודאי, א ודאי, האָט מען געבראַוכט קומען פרעגען אייער ווייב און קינדער וואָס מען הערט ביי אייך, און, צי זיי האָבען דערווייל פון וואָס צו לעבען. און אויב איהר זאָגט, אַז איהר האָט נישט געפונען קיין גרויסע מציאה, בעט איך אייך איבער, איהר זאָלט נישט פער־איבעל האָבען, וואָס כ'בין געקומען. כ'בין נישט חלילה קיין שפּיאָן און פאָ־דער נישט פון אייך קיין חשבון. זיים נישט בייז אויף מיר און האָט מיר א גוטען טאָג —

דער רב איז שנעל אַוועק, אָבער די איבעריגע גבאים מיט די פרנסים האָבען נישט געוואָלט אָבטרעטען. זיי האָבען געפּרובט מיט גוטען און מיט בייזען. מענדעל האָט אָפּויערגעשלעפּט פון הינ־טערען פּיעקעלעק א ביסעל קופּערנע צעהנער'ס און געוואָלט איינטיילען. האָט אָבער ר' וועלוועל חסיד געבונטעוועט דעם עולם: נעמט נישט. אָדער ס'זאָל זיך לוינען, אָדער גאָרנישט. פיניעלע תם מיט ר' העשקע'ס חלפן ווייסען וואָס זיי זאָגען.

דאָ איז שוין אַרויס חיה רויזעל מיט קולות. זי האָט זיך א נעם־געטהון צו ר' וועלוועל, איהם געשפּיעלוועט אין די אויגען:

— גניבה'שער חסיד, וועגען מיינע בונ־רות'ען האָט איהר אייך אַלס גבאי פון הכנסת כלה קיינמאָהל נישט געקימערט, און קוים האָט איהר דערשמעקט א פּאָר קערבלעך ביי מענדעל בעל־עגלה, זענט איהר געקומען צו שפּרינגען אויף אַלע פיער ער זאָל אייך געבען געלד חתונה צו מאַכען די בוגרות'ען פון שטעדטעל א קרענק וועל איך אייך געבען. פּאַשאָל־וואָן, אַרויס פון מיין שטוב דו פער־שטעלטער חסיד. כ'בין מעהר מורינו פאַר דיר און פון ענק אַלע. כ'בין א קאָזאַצקע טאָכטער, כ'שטאַם אויך פון רבנים און רבי'ס. דו האָסט מיך א ברירה צו לאַדען קיין קאָצק, פרעג איך אויך נישט. דער מאָגעלניצער רבי איז מיינער א פעטער, ר' יחיאל מאיר פון גאָסטינין אויך א פעטער און ר' יוסף מרדכי פון איזשביצע איז גאָר א נאָהנ־טער קרוב. זעהט'ס נאָר די מיוחסים. געלד גיעט זיי! פאַרוואָס, פאַרווען? אפשר וועט עך מיך מסר'ען פאַר די קאָזאַקען? אַרויס פון מיין שטוב, א נישט צוואָג איך ענק אָב מיט'ן פּאָמעשאַף! —

די דעלעגאַטען מיט די פרנסים און אפילו דער שאַרפער קאָצקער חסיד ר' וועלוועל האָבען זיך דערשראָקען פאַר חיה רויזעל'ס מענה לשון און זיי האָבען אָבגעצויגען.

אין שטעדטעל איז גאָרנישט שטיל געוואָרען און קינד און קייט האָט נישט אויפגעהערט רעדען, אַז מענדעל האָט געפונען א אוצר מיט גאָלדענע רענ־דלעך. מ'איז כסדר געקומען צולויפען אויף חידושים און אַריינגעקוקט אין די קליינע פענסטערלעך פון מענדעל'ס שטוב, ווי מ'וואָלט דאָרט ווינדערליכע זאַכען געזעהן.

(ווייטער קומט)

דער דריטער צום מזומן...

ראַדאָם און קראָקע האָבען זיך קע־גענזייטיג געטוישט מיט „שרייבער".

קראָקא האָט אויסגעבאָרגט דעם היגען אַלזייטיג בעגאַפּטען: סמבטיון־פרידמאַן און זיי האָבען דעלעגירט קיין ראַדאָם דעם ה' יאָסעלעוויטש — וואָלף.

שרייבט דער ערשטער אַלץ, וואָס אַנדערע האָבען שוין ערגיץ־וואו גע־שריבען און דער אַנדערער שרייבט בלויז: „ליטעראַרישע נאָטיצן" — אָפּ־האַנדלונגען וועגן שרייבער און ביכער.

דעם ערשטען האָב איך שוין נישט איינמאָהל געהאַט דעם „כבוד" פאַר אייך פאָרצושטעלען און איך וועל עס אפשר היינט אויך טון, דאַקעגן מיטן ה' יאָסעלעוויטש־וואָלף קום איך צום ער־שטען מאָהל.

אָבער דאָס איז נישט מיין שולד, ווייל ערשט אין די סאַמע לעצטע טעג האָב איך איבערגעלייענט זיינע א צוויי־דריי „נאָטיצען".

און באַלד נאָכן איבערלייענען האָב איך מיר אַזוי געזאָגט: מעגליך, אַז דער ה' יאָסעלעוויטש־וואָלף איז אינטעליגענ־טער, האָט מעהר געלערענט און גע־לייענט ווי זיין „רעדאַקטאָר" און, ווי סמבטיון — דער וויץ־רעדאַקטאָר, אָבער שרייבען קען ע ר נ י ש ט...

אַזוי האָב איך מיר געזאָגט; און אַצינד וויל איך באַגרינדן מיין מיינונג.

אין דער „שטימע" נומער 15 קומט דער ה' וואָלף־יאָסעלעוויטש מיט אַן אָפּהאַנדלונג וועגן „דניאל טשאַרני־בוך".

מיר לאָזען אין א זייט די שווערע עברי.

לויט יאָסעלעוויטשען האָט געטהע גע־זאָלט זאָגען:

„א סך מענטשען חלומען אָבער וועגן אָריגינעלקייט... וועלכעס קען איך אָנרופען אַלס מיינס א חוץ דעם טאַלענט צו זעען און צו הערן, צו באַלעבן מיט אייגענעם גייסט דאָס, וואָס כ'האָב געזעען און געהערט און צו איבערשאַפען דאָס אויף א געלונגענעם אופן".

איך בין שטאַרק מסופק צו געטהע האָט טאַקע אַזוי געזאָגט.

ערשטענס זאָגט מען נישט „וועלכעס", נאָר: „וואָס קען איך אָנרופען", און צווייטענס איז דער גאַנצער זאַץ נישט קלאָר (לייענט נאָך אַמאָל איבער).

באַזונדערס איז עס אַבסאָלוט נישט קיין „רעוואָלוציאָנערע רייד פאַר דעם גיגאַנט י. וו. געטע" דאָס, וואָס ער האָט געזאָגט: „מיר מוזען זיך לערנען פון די, וועלכע זענען געווען פאַר אונז און וועלכע זענען מיט אונז".

ווייסען מיר דאָך אַלע פון דעם: — מכל מלמדי השכלתי...

אָבער נישט דאָס בין איך אויסען.

דער ה' יאָסעלעוויטש־וואָלף וויל דוקא באַווייזען, אַז דניאל טשאַרני נעמט זיינע לידער פון היינע און לערמאָנ־טאָוון און שאַפט זיי איבער אויף זיין, טשאַרניס שטייגער.

קיין אַנאַלאָגיע, קיין פאַרגלייכונג ברענגט נישט דער ה' יאָסעלעוויטש, נאָר שרייבט אַזוי:

„איבערלייענענדיג דניאל טשאַרניס פערזען, דערפילט מען באַלד א ה יי מ י ש ע ן געשמאַק. איבעריקנס טשאַרני אַליין זאָגט עס: „איך האָב זיך שטענדיג געהאַט געוואָרפען און איך וואַרף זיך נאָך עד־היום צווישען היינע און לערמאָנטאָוון".

ווילט זיך פרעגן: וואָס פאַר א היימי־שען געשמאַק שפּירט דאָ יאָסעלעוויטש?

ס'איז דאָך היינע און לערמאָנטאָוו? איז אונז לערמאָנטאָוו אַזוי היימיש?

צו דעם פריער ציטירטן גיט דער ה' וואָלף־יאָסעלעוויטש צו:

„מיר פון אונזער זייט וועלען נאָר מאַכען די אַדנאָטאַציע (א פּאַסיק וואָרט!), דאָס אַלס יוד און ח ו ל ה איז איהם היינע אַבסאָלוט נענטער, וועלכעס (ווידער „וועלכס", אַנשטאָט „וואָס"!) מען ד ע ר ק ע נ ט ביי אים אויף ש ר י ט און ט ר י ט".

ווי דערקענט מען, אדרבה? — מאַכט א פאַרגלייך.

און ווידער פון די באַהויפּטונג, אַז אים, טשאַרני, אַלס יוד און חולה, איז היינע אַבסאָלוט נענטער, דערפילט מען נישט בלויז א ה יי מ י ש ע ן יאָסע־לעוויטש געשמאַק, נאָר א שרייענדיגען בייגעשמאַק.

ווייל אַזאַ פאַרגלייך איז פּשוט נישט עטיש און נישט קלוג..

טשאַרני איז חלילה נישט קיין חולה מסוכן... און שרייבען דאַרף מען וועגן דיכטער'ס לידער און נישט ווע־גען דיכטער'ס חולאת...

און וועגען די ענליכקייט פון טשאַר־ני'ס און היינע'ס לידער קען מען לייכט געפונען אַן אַנאַלאָגיע.

איך וועל עס פּרוּווען טהון; הגם איך פּרעטענדיר לגמרי נישט אויף שרייבען ליטעראַרישע אָפּהאַנדלונגען.

נעמען מיר, למשל, טשאַרני'ס ליד „לבנה־נאַכט":

איך ווייס נישט פאַרוואָס עס
ווערט שווער מיר אַזוי
אין די דעמערונג'ס־שעה'ן,
אוי, זאָג מיר, וואָס סהוט מיר דאָס
האַרץ אַזוי וויי
אין די דעמערונג'ס־שעה'ן?

אַצינד פאַרגלייכען מיר די סטראָפע מיט דער לעצטער סטראָפע פון היינע'ס ליד „וואָרום":

„וואָרום קלעמט מיר דאָס האַרץ
אָהן אַן אויפהער
וואָרום פריהער איך אין פריהלינג פאַר
פראָסט? —
אָ, זאָג מיר מיין ליבסטע, וואָרום דען
וואָרום,
האָסט דו מיך פאַרגעסן, פאַרלאָזט"?—

(ה. ד. נאָמבערג'ס איבערזעצונג אין דער „ראָמאַן־צייטונג", צווייטער יאָהרגאַנג נומער 19).

אין דער איבערזעצונג פונ'ם רוסישען פּאָעט נאַדסאָן, קלינגט די זעלבע סטראָ־פע אַזוי:

Otczewo tak nojet grud‘ moja bolnaja
Połnaja bezumnaja strastnoju toskoju,?
Otczewo skaży mnie o, moja dorogaja
Ja pokinut i zabyt toboju?. —

ענלעכע טענער, הארציגע טענער...

ביי יאָסעלעוויטש־וואָלף וועט איהר זיך בכלל וועגען דעם דיכטער און שרייבער דניאל טשאַרני גאָרנישט נישט דערוויסען, ווייל ער קען איהם נישט.

אָט שרייבט דאָך יאָסעלעוויטש:

„איך קען נישט טשאַרנין פּער־זענליך. איך האָב אָבער איצט וועגן אים א סך געלייענט".

שטיי איך און שטוין: אויב מ'קען נישט דעם שרייבערס ווערק, נאָר בלויז וועגען אים א סך געלייענט, טאָ, ווי אַזוי נעמט מען זיך שרייבען אָפּ־האַנדלונגען; נאָך מעהר וואונדערט מיך, וואָס אַזאַ מענש, וועלכער איז קנעפּל־שבקנעפּל מיט געטע, מאַקאָוויעל, פּרוסט, דיהאַמעל, ראַמען, די־גאַרד און אַנדע־רע — שרייבט אַזוי לייכטזיניג און גאָרנישט ־ זאָגענדע „ליטעראַרישע נאָ־טיצען"!?

עס בעט זיך נאָך אויפן וואַרשטאַט יאָסעלעוויטשעס אָפּהאַנדלונג וועגען וויסקאָווסקיס בוך, נאָר איך וויל נישט מיסברויכען מיטן לעזערס סבלנות. מיר וועלען עס טוהן א אַנדערש מאָל.

און אפשר וועט די חשוב'ע שריי־בערן רחל אויערבאַך נישט באַגאַטאַ־ליזירען דעם ה' יאָסעלעוויטש־וואָלף און פאַרנעמען זיך מיט זיינע „ליטעראַרישע נאָטיצן"?—

שרייבט זי דאָך אינם לעצטען נומער „פאַראַוויס" וועגן רעצענזיעס, וואָס ווערן געמאַכט דורך מענטשען אומבאַ־רופענע, וואָס זענען ספּעציאַליסטען צו זאָגן וועגען א ווערק „אַלצדינג גאָר־נישט...

• • •

כ'האָב אויבן דערמאָנט דעם ה' סמבטיון. דאָס איז באמת א פענאָמען א שרייבער, א כישוף־מאַכער...

לייענט זיין „רעפּאָרטאַרזש" צוליב'ן שליסען דעם א"י־באַזאַר:

„מען פּאַטשט בראַוואָ. עס שטייט אויף ה' פּנחס שמיר פון א"י. דער פאָטאָגראַפישער אַפּאַראַט טהוט א בליץ מיט מאַגנעזע:

„17 יאָהר בין איך אין א"י, איך בין געקומען קיין וואַרשאַ, און אַזוי ווייטער"...

דאָס אַלץ זאָגט ביי סמבטיון דער פאָטאָגראַפישער אַפּאַראַט מיט מאַגנעזע... פענאָמענאַל!

און נאָך „א בלימעלע":

„מיר האָבען פון בלאָטעס און מאַלאַריעס געמאַכט שאָסייען"...
שטורעמדיגער סמבטיון! — פון מאַלאַריעס קען מען מאַכען א... שטאַרב, אָבער נישט קיין שאָסייען...

און נאָך איין „בלימעלע":

אינ'ם לייד־אַרטיקעל „דער לעצטער רוף" שרייבט דער „רעדאַקטאָר":

„וואו ס'איז נאָר געוואָרן אַקטועל די פראַגע וועגען וואַהלען צום היגען שטאָדט־ראַט"...

ניין, „פּאַניע רעדאַקטאָזשע"!

כאָטשבי אַלס געוועזענער קאָרעספּאָנ־דענט פון נאַש־פּש. דאַרף מען זאָגען „קיעדי" און נישט — „גדזשיע"...

איהר האָט דעריבער געדאַרפט אָנ־הויבען אַזוי:

ווען ס'איז נאָר געוואָרען אַקטועל די פראַגע וועגען וואַהלען צום היגען שטאָדט־ראַט און אַזוי ווייטער און ווייטער...

אָט, האָט איהר דאָס „מזומן"...

נ. האָלצמאַן.

מ. טייכמאַן
(ווארשע)

דער ערשטער קרבן*)

דאָס איז געווען מיט א סך יאָהרען צוריק, ווען די וועלט איז נאָך געווען אָ וועלט, מען האָט נישט געהאַט נאָך אַ מלחמה הינטער זיך און א מלחמה פאר זיך. דער ווינטער האָט זיך נישט געאיילט אוועקצוגיין און דער זומער צו קומען. אָבער קוים האָט מען דעם פסח שוין געהאַט אָפּגעפּטרט, האָט זיך פאַר אונז, חדר-יונגלעך פון „דזשערזשקעוו", אָנגעהויבען א צייט פון מאַיוזקעס, פון אריינכאַפּן זיך אין טאַדקעווער סעדער אָדער סתם גיין ערגיץ אויף די גליניצעס שפּילען אין פּילקע. אין די הייסע שבת-טעג, נאָך די פעטע טשאָלענטער, פלעגען די מאַמע מיט די עלטערע שוועסטערן מיט שכנות אוועקגיין אויפן קאָזשעניצער שאָסיי, צו סאַסקיס ברויז. דאָרט האָבען זיך די ווייבער באַקוועם אויסגעזעצט לענג אויס דעם ראָוו און געשעפּט קאָכעדיגע וואַסער, וואָס איז ארויסגערינען פון א פאַבריק-רינע, געשעפּט גלייך אין די מיטגעבראַכטע גלעזער אריין, צוגעביסן פּיצעלעך צוקער און פּאַסמאַקעוועס זיך — ס'האָט נאָך די צו פעטע טשאָלענטער געהאַט אַן אמת'ן טעם גן-עדן.

די יונגלעך האָבען זיך זעלטען פאַרקליבען צו „סאַסקין". מיר האָבען געהאַט העכערע אידעאַלן. פאַר אונז האָבען דער וואָרעמער פריליגג און די הייסע שבת-טעג געעפענט ברייטערע מעגליכקייטען. מיר האָבען געטרוימט וועגן ווייטע מאַיוזקעס — קיין ראַיעץ, א מאָל קיין סאַדקעוו, מען האָט גערעדט וועגן דערגיין ביז אַנטאָניוווקע אָדער אפילו ביז פאַרליע. פאַרלע איז פאַר אונזערע דזשערשקעווער געווען דער גרעסטער אידעאַל.

אין חדר האָבען מיר זיך אָנגעהערט נסים ונפלאות וועגן פאַרלע. די יונגלעך וואָס האָבען געוואוינט אָרום וואָעל האָבען אויסגעטראַכט די משונהדיקסטע מעשיות וועגן פאַרלע און דעם דאָרטיגן סטאַוו. איין מאָל זיך קענען אויסבאָדן אין דעם פאַרלער סטאַוו — מעהר האָט קיינער פון אונז נישט גיצקענט גאָר וועלען. אָבער ווי קריגט מען זיך אַהין צו דעם פאַרליע? הענעכל, דער פּיפּיגסטער יונגל אין אונזער קאָמפּאַניע, האָט אויפגעוויזען קלאָר, אַז קיין פאַרליע טאָר נישט זיין ווייטער ווי קיין ראַיעץ. פאַרקערט, ס'מוז נאָך זיין נענטער, ווען מיר זאלען זיך לאָזן דורך קאָזשעניצער גאַס איבער די קאָזאַרמעס און דערנאָך אויפן וואַרשאַווער שאָסיי, פאַרביי בעקערמאַנט מושב-זקנים, זענען מיר דאָרט אין איין האַלבע שעה.

אָבער רעדען הויך וועגן פאַרלע האָט מען נישט געטאָרט. האָבען אונזערע מאַמעס דערהערט פון אונז דעם טרפהנעם נאָמען, האָבען זיי זייער גאַנצען כעס אויף אונז אויסגעלאָזט. פאַרלע — דאָס וואָרט זאָל מען נישט דערמאָנען.

און מורא געהאַט האָבען די מאַמעס פאַר פאַרליע, ווייל דאָס דאָרטיגע וואַסער מוז יעדעס יאָר צונעמען א מענטשען. דאָס איז שוין געווען א כלל. און וואָס מעהר דאָס וואסער האָט „צוגענומען", אלץ מעהר זענען יונגעלייט געגאַנגען אהין זיך באָדען. אויפגעשטאַנען איז מען שבת באַגינען, און אין גרויסע גרופּעס איז מען געגאַנגען און באַוויזען נאָך אהיימצוקומען צו דער שמונה עשרה פון שחרית.

אָבער דאָס האָבען זיך דערלויבט גרויסע בחורים. האָבען מיר זיך געמוזט באַניגענען מיט טרוימען וועגן פאַרליער וואַסערען און קוויקען זיך בלית ברידה מיט סאַדקעווער סעדער, וואָס ס'האָבען געהאַלטען בייזע אָנגעכמורעטע יודען מיט נאָך בייזערע צעוואַקסענע הינט.

און דעם פאַר פסח האָט מיין שוועסטער תנאים געשריבען מיט א יונגענמאַן, וואָס אַלע האָבען וועגן איהם געזאָגט, אַז ער איז גאָר א וואוילער בחור. איך געדענק אים כמעט נישט. כ'ווייס נאָר, אַז ער איז געווען א גע־זונטער בחור, אביסל א באַרימער. ווייס איך? אפשר טוען אַזוי אַלע יונגע חתנים?

בקיצור, האָט דער בחור זיך געחתנט א לענגערע צייט, ארויסגעגאַנגען מיט דער כלה אין די אָוועטען און אין די שבת-נאָכמיטאָגס אין נייעם גאָרטען, אמאָל אפילו איז מען דערגאַנגען ביז'ן אַלטען גאָרטען אין דער שפּאַציר גאַס. אין אזעלכע פאַלען פלעגט דאָס פּאָרל טאַקע פאַרשפּעטיגען און אהיימקומען העט, ווען מיר זענען שוין אַלע געשלאָפען. דער טאַטע האָט זיך אפילו געקרומט, אָבער, אַז מען שמועסט א וואוילער בחור, טאָ ווי קען ער דאָ האָבן טענות? די שוועסטער ווידער איז געווען דווקא צופרידען פון אזעלכע ווייטע שפּאַצירן, און צו מאָרגענס פלעגט זי זיין גוט צו מיר און שענקען מיר אַן איבריגען גלעט און נישט שוויגען אַ ליבלעך וואָרט...

און אַז די זון האָט זיך צעשפּילט אַזוי פרילינגדיק גלעטענדיק, האָט דער חתן אָנגעהויבען דערציילען העלדישקייטען פון פאַרליע, פון זיין באָדען זיך אין פאַרליער סטאַוו, וועגן פאַרליער פריץ און זיינע הינט און וועגן די שבת-פריהמאָרגענדיגע אויספלוגען. דעמאָלט פלעגט מיר דער פרעמדער בחור ווערן נענטער. מיין „דזשערשקעווער" פאַנטאַזיע פלעגט זיך אין מיר צעשפּילען. איך פלעג זיך פאַרשטעלען אין ד מ י ו ן דעם נאַקעטען חתן און צענדליגער נאַקעטע אנדערע חתנים, וואָס טונקען זיך אונטער אין די וואַסערן פון פאַדליער סטאַוו און הויבען אויף כוואַליעס אויף א גאַנצען שטאָק (אַזוי פלעגט דער חתן זיך באַרימען) און לאָזען זיך אראָפּ טיף צום גרונט און שווימען ווי פישלעך ביים טאַטען אין ווינגאָרטען...

דער חתן האָט געברענט פון אומגעדולד צו קענען זיך אָפּשווענקען אין די פאַרליער וואַסערען. זיין יונג לייב וואָס האָט געמוזט אָפּקומען אין אונזער אַנטייכיקער שטאָט, האָט ממש געצויגן זיך צום קילען פאַרליער סטאַוו. די אויגען זיינע האָבען בעתן דערציילען געגלאַנצט מיט א באַזונדער פייערל און די הענט האָבען געפּאָכעט אין דער לופט און באַוועגט זיך ווי בעתן לייגען קלאַפּטער...

איך האָב געקוקט אויף דעם בחור, און אין געדאַנק איז מיר אויפגעקומען די מורא פון די מאַמעס פאַר דעם וואַסער, וואָס מוז יעדעס יאָהר צונעמען א מענטשען. אָ, אונזער חתן וועט דער סטאַוו נישט קריגען, זיכער נישט קריגען! ווייזט אויס, די שוועסטער, די כלה, האָט אויך געטראַכט, וועגן זעלבען און זי האָט אים געבעטען, ער זאָל איר שווערען, אַז ער וועט היי-יאָהר נישט גיין קיין פאַרליע. דער חתן האָט זיך אַדויסגעדרייט פון דעם מיט ווייטערדיגע מעשות נפלאות פון דעם סטאַוו און זיין אָפּפרישענדיקן וואַסער. און אַז די כלה איז ארויס אויף א מינוט, פלעגט ער מיר צוזאָגען מיך מיט צונעמען איין מאָהל — זאָל איך אליין טאַקע זען, און אליין זיך אונטערטונקען אין דעם געבענטשטען וואַסער.

און דער עיקר זאָל מען נאָר דערציען ביז ל"ג בעומר.

דעם יאָהר, דאַכט זיך, איז ל"ג בעומר אויסגעפּאַלען אום שבת, און איך האָב שוין געוואָרט אויף דעם שבת, ווי נאָך קיינמאָהל אין מיין קורץ ביז דעמאָלטיק לעבען אויף א וועלכען ס'איז טאָג. דאָס האַרץ האָט אין מיר געקלאַפּט די גאַנצע לעצטע וואָך. די וועטערען זענען געווען הייסע, וואונדערליך-פרילינגדיגע און איך האָב פאַר זיך נישט געזעהן נישט קיין גרינע ביימער, נישט קיין בלויען בעז, נישט די געלע פעלדבלומען — בלויז די בלויע כוואַליעס פון פאַרליער סטאַוו, וואָס מעגען זיין אַזוי גרויס ווי אַ ים, האָבען זיך געוויגט פאַר מיינע אויגען... זאָל נאָר דער שבת קומען! און דער חתן וועט וואַרטען אויף מיר ביים מושב זקנים און מיר וועלען צוזאַמען...

אבער דער שבת איז געקומען, דער טאַטע איז פריער פון מיר אויפגעשטאַנען און נישט אַרויסגעלאָזט פון שטוב. איך האָב ביטער געוויינט, אין זיך, לאַנג. דער גאַנצער יום-טוב איז מיר נישט באַקומען, נישט די גאָלדענע זון, נישט די מחיהדיקע ווינטלעך. די וואַסערען פון פאַרליער סטאַוו האָבען זיך אויסגעגאָסען אין מיינע יונגלישע טרערען...

און נאָך מיטאָג איז זיך צעגאַנגען די בייזע בשורה: — אין פאַרליע איז דערטרונקען געוואָרען א בחור...

האָבען ווייבער געזיפצט: ס'וואַסער האָט שוין צוגענומען זיין ערשטען קרבן, און יונגלעך האָבען געציטערט — פאַר די מאַמעס און פאַר דעם בייזען וואַסער.

און פאַרנאַכט איז מען געוואויר געוואָרען, אַז דער קרבן איז געווען אונזער חתן...

*) די דאָזיגע דערציילונג האָט אונז היינטיגע וואָך צוגעשיקט אונזער בן-עיר, דער באַקאַנטער ליטעראַטור-קריטיקער און שריפטשטעלער מ. טייכמאַן, וועלכער האָט אויך צוגעזאָגט זיין ווייטערדיגע מיטאַרבייט אין אונזער צייטונג. רעד:

משה דוד גיסער

פאלק, מיין פאלק!

אָ, פאָלק, מיין פאָלק! צו וואָס זאָל איך דיר שווערן,
אַז דיר וועל איך געטריי זיין אין אַלע דיינע גאַנגען?
אַז דיר נאָר זאָל מיין ליד, מיט האַרץ און בלוט געהערן,
צי בין איך נישט ווי דו, פון שונא'ס האַנט געפאַנגען?

צי שריי איך נישט פון ווייַ, ווען ווערסט פון פיינט געשלאָגען?
צי קנייפּ איך נישט מיין לייב, ווען כ'מוז אין ווייטיק שטומען?
מיט וואָס זאָל איך דיך טרייסטן? וואָס זאָל איך פאָלק, דיר זאָגען?
אַז כ'ווייס אליין נישט אויך פון וואו דיין הילף וועט קומען.

כ'האָב פּויסטען צווי פאַרקלעמטע, מיין האַרץ — איין קנויל פון צאָרן.
כ'וועל אונטערטעניק, שטום, פאַרמיידען קריץ פון ציינער,
און ווי אַ נזיר שעפּטשען צו יעדן שטיין און דאָרן:
קום, זיי מיר אָ געלעגער פאַר מיינע מידע ביינער.

מיך יאָגט, ווי דיך, דער שונא, איך ווער פאַרברענט פון פיבער.
ווי דו, מיין פאָלק! צום הימל שריי איך אין יסורים:
וואו ביסטו, קנוא ונוקם! דו, אלטער גאָט, מיין ליבער?
וואָס קומסטו אונז נישט העלפען, מיט פייער — ווינט און שטורעם?

אָ, פאָלק, מיין פאָלק, געפּייניקטס! וואָס קאָן איך מער באַווייזען,
חוץ זינגען פון דיין טרויער? מיט לידער, שטיקער לונגען
די מחנות דיינע נאָכגיין אויף וועגען, וואו זיי שפּרייזען,
און זאָל דער גאַנג זיי גרינג זיין, וואָס כ'האָב מיט האַרץ באַזונגען.

מוזיקאלישע נאָטיצען.

צום קאָנצערט וואָס איז איינגעאָרדענט געוואָרען דורכן היגען „טאַז" דעם פערגאַנגענעם שבת, דעם 29 אפּריל אין טעאַטער „ראַזמאַיטאָשטשי" ביי דער בעטייליגונג פון שמעון באַקמאַן, איזאַאַק באַקמאַן און מ. ווייַנבערג.

געגאַנגען זענען מיר, וואָס אַן אמת, אויפן קאָנצערט מיט א שווער געמיט: פון איין זייט דער פערשטאַרקטער אַנטיסעמיטיזם; פון דער אנדערער זייט די געשפּאַנטע לאַגע אין דער וועלט-פּאָליטיק און חוץ דעם — אַ טאָג נאָך היטלערס רעדע...

אָט מיט אזעלכע אָנגעשטרענגטע נערוועז און שווערן געמיט זענען מיר געגאַנגען הערען שמעון באַקמאַנען.

און דאָ מוז געזאָגט ווערען, אַז שוין די ערשטע האַרציק-וויברירענדע טענער פון שמעון באַקמאַנס כישוף-פידעל, האָבען אונז אויסגעטון פון דער גרויער וואָכעדיקייט און מיר זענען אריבערגעטראָגען געוואָרען אין א וועלט, וואו ס'איז אייביג יום-טוב — אין דער וועלט פון מוזיק.

שמעון באַקמאַן געהער צו די טאַלאַנטען, וואָס זענען לייכט גובר דאָס פּראָבלעם: פידל-טעכנישע שוועריקייטן.

מען האָט ממש געשטוינט און בעוואונדערט, מיט וואָס פאַרא זיכערקייט ער פיהרט אויס די קאָמפּליצירסטע שאַפונגען פון טשייקאָווסקי'ן, באַך, פּאַגאַניני, אַחרון, באַרטאַק, ראַוועל, דאַווידאָף א. אנד.

אבער ניין, נישט ער פיהרט אויס די געשפּילטע נומערען לויט די אָנגעשריבענע נאָטען. נאָר ער אינטערפּרעטירט זיי אויף זיין, באַקמאַנישען שטייגער אַזוי, אַז ער ווערט א שותף צום קאָמפּאָזיטאָר.

שמעון באַקמאַן איז אין זיין שפּילען א ליריקער. אפילו אין די סטאַקאַטאָס און כראָמאַטישע לויפערייען, וואו עס הערט זיך אָפּט דעם טייוועל'ס-געלעכטער, איז ער אויך ליריקער. דאָס נעמט זיך אפשר דערפון, וואָס ער איז א יודישער ליריקער וועמען ס'איז אויך געלונגען אויפצוכאַפּן דעם ספּעציפיש-יודישען „קנייטש", וואָס מיר פיהלען ביי איהם אפילו אין די דיין-גוי'שע מאָטיוון.

א סך נשמה און האַרץ לייגט ער אריין אין'ם שפּילען, אָבער נישט נאָר די פידעל און די פינגער שפּילען ביי איהם — אלץ שפּילט ביי איהם: דאָס שאַרפע פּנים, די אדלער נאָז, די פער'חלום'טע אויגען, די שוואַרצע טשופּרינע, מיט איין וואָרט: יעדעס אבר און ביינדעלע שפּילט ביי איהם. אויף איהם איז דיכטיג געזאָגט געוואָרען: כל עצמותי תאמרנה.

ווען מען הערט שמעון באַקמאַנ'ען שפּילען פיהלען מיר, ווי דער קינסטלער טראָגט אונז אדיבער אין דער וועלט פון קלאַנגען, וואו צוזאַמען מיט איהם, דעם ווירטואָז, לעבען מיר דורך דאָס געשפּילטע.

ווי א מכשף געהט ער מיט'ן בויגען איבער די סטרונעס פון זיין פידעל און גיסט ארויס בעזעהלטן. וויל ער, ברומט זי, די פידעל ווי א לייב; וויל ער — וואָיעט זי ווי א ווינט; געפעלט איהם — מוז זי איבערגעבען דעם וואַסער-רויש, דעם שאָרך פון די בלעטער, דעם קלאַנג פון דער זעג, דעם טריל פון קאַנאַריק און וויל ער, קען זי, די פידעל אַזוי צאַרט און האַרציג וויברירען, אַז עס זאָל די נשמה שיער נישט אויסגעהן פאַר מתיקות. און ווער שמועסט נאָך שמעון באַקמאַנ'ס טרילען אין פלאַזשאַלעטען — קאָנען גאָר פערטראָגען העט-העט...

דער איצטיגער פּראָגראַם איז געווען א געמישטער און עס זענען געווען אין איהם פערטרעטען סיי די קלאַסיקער און סיי די קאָמפּאָזיטאָרען פון דער לעצטער צייט. אַזוי אַרום האָט מען געהאַט די געלעגענהייט זיך צו בעקענען מיט די נייעסטע מוזיק-שאַפונגען.

אין דער מוזיקאַלישער וועלט פערנעמט שמעון באַקמאַן א גאָר אָנגעזעהען אָרט, אַזוי ווייט, אַז ער איז געוואָרען איינגעלאַדען אויף דעם היינטיגען יולי קיין לוצערען אויף א פעסטיוואַל, וואו ער וועט ארויסטרעטען צוזאַמען מיט די וועלט-בעריהמטע ווירטואָזען אַרטוראַ טאַסקאַניני און ברונאָ וואַלטער.

ס'איז כדאי אויך צו בעמערקען, אַז דעם 20 מאַי טרעט שמעון באַקמאַן אויף אין וואַרשאַווער „קאָלאָסעאום" מיט א קאָנצערט פאַר „פּאָן". דער דאָזיגער קאָנצערט איז אונטער'ן פּראָטעקטאָראַט פון גענעראַל בערבעצקי.

דאָס אלץ צוזאַמען זאָגט עדות, אַז מיר האָבען דאָ צו טהון מיט איינעם פון די גאָר גרויסע פידעל-ווירטואָזען.

• • •

אויפ'ן זעלבען קאָנצערט איז אויך — ווי אין קאַפּעל דערמאָנט — ארויסגעטרעטען דער יונגער וויאָלענטשעליסט איזאַאַק באַקמאַן.

מיר האָבען שוין אין אונזער צייטונג געשריבען, אַז איזאַאַק באַקמאַן האָט בעקומען א סטיפּענדיע פון פוילישען ביל-דונג'ס-מיניסטעריום. און אַז ער רעכענט זיך צווישען די בעסטע קאָנסערוואַטאַריום-שילער, ווילען מיר אָבער דאָ זאָגען, אַז מיטן איצטיגן קאָנצערט האָט ער בעוויזען, אַז ער געהט אין די דרכים פון זיין ברודער שמעון באַקמאַן.

ווען מיר האָבען איהם געהערט אויספירען דעם „חלום" פון פאָורע-קאַטאַלס, זענען מיר פּשוט פאַרוויגט געוואָרען ווי אין א כישוף-מעשה'לע און אליין אויך אָנגעהויבען חלומען. ווי ג וּ ט איז צו חלומען — ה אָ ט מען שפּעטער געטראַכט — אָבער ווי גוט וואָלט אויך געווען ווען ס'זאָל די גרויע וואָר נישט זיין...

איזאַאַק באַקמאַן זאָגט זייער א סך צו.

• • •

דעם קאָנצערט האָט באַגלייט דער יונגער פּיאַניסט מ. ווייַנבערג, וועלכער האָט ממש איבעראַשט מיט זיין ברייטער טעכניק און געפיל.

מ. ווייַנבערג באַהערשט פולשטענדיג דעם אינסטרומענט אַזוי, אַז ער קען לייכט ארויסבאַקומען דאָס, וואָס עס פאָדערט זיך ביים אַקאָמפּאַנירען אַזאַ קינסטלער ווי עס איז שמעון באַקמאַן.

גאָר שטאַרק אויסגעצייכנט האָט ער זיך אין טשייקאָווסקיס טריאָ אַ מאָל.

ווייַנבערג איז נאָך יונג און מען קען פון אים א סך דערוואַרטען.

גבריאל ווייסמאַן.

אימפאזאנטער פראפאגאנדע = צוג פאר דער סובסקריפציע איבער די ראדאמער גאסען.

פארשטעהער פון אלע יודישע ארגאניזאציעס און אינסטיטוציעס זיך בעטייליגט אין צוג.

זונטאג האט איבער די גאסען געצויגען א גרויסער פראפאגאנדע־צוג פאר דער לופט־פערטיידיגונגס־הלוואה.

דער זאמעל־פונקט איז געווען אויף פלאץ דריטער מאי. דארט איז זיך צונויפגעקומען א ריזיקער המון פון אלע בירגער אין שטאדט מיט דעלעגאציעס פון אלע ארט׳גע אינסטיטוציעס פון ארגאניזאציעס, אזוי פוילישע און אזוי יודישע.

פאר׳ן פיעל טויזענד - קעפיגען עולם האבען גערעדט אויפן פלאץ דריטער מאי, אנ׳אפיציר פון דער פוילישער אוויאציע און דער פרעזעס פון הויפט־קאמיטעט פאר דער הלוואה פון לופט־שוץ, רעיענט פאלקעוויטש.

אויפן ארט האט זיך געבילדעט א ריזיגער פראפאגאנדע־צוג מיט טראנספארענטען, וועלכער האט זיך געלאזט איבער א רייהע ראדאמער גאסען.

אין די פאדערשטע רייהען זענען געגאנגען די פארשטעהער פון דער אדמיניסטראטיווער מאכט, פון דער זעלבסטפערוואלטונג, פון געריכטס־וועזען די גייסטליכקייט און נאכהער האבען מארשירט אונטער די קלאנגען פון עטליכע ארקעסטערס, דעלעגאציעס פון אלע ארטיגע פעראיינען און ארגאניזאציעס. אהן אונטערשיד פון קלאס, געשלעכטס און גלויבען.

אין אימפאזאנטען צוג האט מען אויך געזעהן א גרויסע צאהל יודען, מענער און פרויען, פארשטעהער און פארשטעהערינ׳ס פון אלע יודישע אינסטיטוציעס און ארגאניזאציעס מיט די פארשטעהער פון יודישען פראפאגאנדע - קאמיטעט בראש.

אין דער ערשטער רייה פון די יודישע דעלעגאציעס, זענען געגאנגען הרב קעסטענבערג, אדוו. פעניגשטיין, ד״ר לעווי און ה׳ יונה זילבערבערג. נאך זיי די הייניגע דאזארעס איטשעלע זילבערשטרום, יאסעל גראדאווסשיק. זיי האבען מארשירט מיט ווירדע און מ׳האט בפירוש געזעהן, אז ס׳איז אבגעווישט געווארען אין איצטיגען פייערליכען מאמענט אלע געגענזאצען. ס׳האט געהערשט צווישען זיי אנ׳אידיליע. ממש שלום ושלוה.

דער פראפאגאנדע־צוג איז געגאנגען ביז צום לעגיאנען־פלאץ, (קיילעכדיגער מארק), אויסשטעלענדיג זיך אין גערטענדעל און ארום פון אלע זייטען ביים דענקמאהל פון פוילישן לעגיאניסט.

דא האט דער גאנצער מאניפעסטאציע צוג געזינגען „ראטא״ פון קאנאפניצקא און גרופעסוויז זיך פונאנדערגעגאנגען.

ריכטער = קאמפלעט פון 3 וועט משפט׳ען אין פראצעס פון די שני רעדאקטארען באראווסקי.

ווי מיר האבען שוין געשריבען איז געווען אויף שבת בעשטימט דער פראצעס צווישען צוויי היגע פוילישע רעדאקטארען מיט איין און דעם זעלבען נאמען: באראווסקי. די רעדאקטארען זענען פון די צייטינגען: „גאזעטא ראדאמסקא״ און „דזיען דאברי״. דער נאמען פון ערשטען איז וויטאלד באראווסקי און דער צווייטער הייסט פראנצישעק באראווסקי.

אלזא צווישען די שני באראווסקיס האט זיך פערקאכט א קאשע מיט זידלערייען, מיט בעליידיגונגען, בעגלייט מיט רעוועלאציעס און געפעפערטע סענסאציעס. מ׳האט זיך אזוי לאנג פעסט אריינגעזאגט, ביז ס׳איז ארויסגעשפרונגען א פראצעס. דער איינקלאגער איז געווען דער רעדאקטאר פון „דזיען־דאברי״, פראנצישעק באראווסקי, וועלכער האט זיך געפיהלט טיף בעליידיקט פון די פארוואורפען און בעשולדיגונגען, וואס זענען געמאכט געווארען אויף זיין אדרעס, פון רעדאקטאר פון דער „גאזעטא־ראדאמסקא״. וויטאלד באראווסקי.

צווישען אנדערע חטאים. וואס וויטאלד באראווסקי האט פארגעווארפען פראנצישעק באראווסקי, זענען געווען, אז דער לעצטער, ד״ה באראווסקי נומ. 2, האט געפאדערט אנאנסען פון די נייע קריסטליכע סוחרים אין ראדאם (פון די אוושעם־סוחרים. רעד.) און חוץ דעם האט ער — פראנצישעק — זיך אויסגעדריקט בעליידיגענד אויפ׳ן אדרעס פון קלער און פון דער קירכע.

צוויי שווערע עבירות: א פאטריאטישע און א רעליגעזע. פאטריאטיש דערפאר ווייל נאציאנאליזירען דעם האנדעל איז דאך לויט ביידע באראווסקי׳ס א מצוה, וואס מ׳דארף אינטערשטיצען, טא ווי זשע טראגט עס אויס, אז מ׳זאל גאר פערלאנגען רעקלאמע־אנאנסען פון אזעלכע סוחרים, וואס קומען די דאזיגע מצוה מקיים זיין בשלימות?

פערשטעהט זיך, אז פראנצישעק באראווסקי, דער רעדאקטאר פון „דזיען־דאברי״, האט פיי זיך נישט געקענט פועל׳ען צו פערשווייגען אזעלכע הארבע און שווערע זינד, וואס ווערען ארויפגעווארפען אויף זיין פערזאהן. ה׳ פראנצישעק באראווסקי פיהלט זיך בעשטימט אזוי כשר ווי זיין געגנער וויטאלד באראווסקי. אין אלע ענינים שפירט ער זיך אזוי כשר ווי יענער. גאר נישט ווייניגער. אדרבא, דעם כבוד פון דער קאטוילישער קירך פערטיידיגט ער שטענדיג; גראד פערקעהרט, דער „דזיען־דאברי״ מוסר׳ט גאר דער היגער ענדעציע, דעם לאגער פון וויטאלד באראווסקי, אז אויף איהרע וואהל־פערזאמלונגען צום שטאדט־ראט, האט זי מזלזל געווען דעם כבוד פון גייסטליכע, וואס אנבעלאנגט ווידער דעם פאטריאטישען חוב פון נאציאנאליזירען דעם האנדעל, איז ער אויך נישט קיין קלענערער אנהענגער און פערטיידיגער פון „אונאראדאוויען״ דעם האנדעל, ווי ה׳ וויטאלד. ער קען עס בעווייזען מיט א סך ארטיקלען. וואס ער האט געווידמעט אין זיין צייטונג — אין „דזיען־דאברי״. על כן וואס איז דער רעש? וואס האט זיך אזוי צעלאזט דער וויטאלד און וואס וויל ער פון איהם האבען?

ניין — האט פראנצישעק באראווסקי בעשלאסען.—ער וועט דאס נישט שענקען. ער מוז איב אבלערנען. אויף איהם וועט ער נישט אויסטראכטען קיין פאלשע בלבולים. ער איז נישט קיין יוד. אויף יודן קען די „גאזעטא ראדאמסקא״ אלץ שרייבען. (ער ווייס דאס פון אייגענער פראקטיק... רעד.) ער איז א פרומער קאטאליק און א געטרייער פאליאק נישט ווייניגער ווי וויטאלד׳ן, ד״ה פון באראווסקי נומ. 1 און טאקע דערפאר, וועט ער אים ווייזען מיט וועמען ער האט אנגעהויבען.

פראנצישעק באראווסקי איז נישט פון די, וואס לאזען זיך בלאזען אין די קאשע. ער מוז דעמאסקירען דער „גאזעטא־ראדאמסקא״ מיט איהר רעדאקטאר וויטאלד באראווסקי און דאן: דרך ארץ פארן „דזיען־דאברי״!

געטראכט און געטוהן. פערפיהרט א פראצעס נישט בלויז געגען רעדאקטאר נאר אויך געגען דעם ארויסגעבער פון דער „גאזעטא־ראדאמסקא״ — דעם געוו. סענאטאר סאלטיק.

צום פראצעס זענען ארויסגעשטעלט געווארען אלס עדות מצד ביידע צדדים אנגעזעהענע פוילישע סוחרים, ווי קאמאסא א. אנד. דער פרעזעס פון פוילישען סוחרים־פעראיין מגר. לאגאדזינסקי, דער ראדאמער קארעספאנדענט פון „גאניעץ״, און אדוו. גאיעוויטש.

מיט גרויס אינטערעס איז ערווארט געווארען דער פראצעס פון דער גאנצער ראדאמער ענדעציע און פון די פוילישע סוחרים. ווער שמועסט די פרעסע־מענטשען — זיי האבען אודאי געלאקט נאך א סענסאציע. ס׳איז זיי אבער נישט בעקומען, ווייל דער פראצעס האט געזאלט פארקומען ביי פערמאכטע טירען.

שבת באלד אין דער פריה האבען זיך אין זאהל פון קרייז־געריכט פערזאמעלט א רייהע בעקאנטע ענדעקעס, וועלכע רעקרוטירען זיך פון די קריסטליכע סוחרים, אזוי די אלטע, ווי די נייע אויפגעקומענע. מ׳האט געזעהן דעם מגר. לאגאדזשינסקי, קאמאסא, שיפאשינסקי, סטאניקאווסקי, דראבינסקי א. אנד. ס׳האט זיך געשטעלט אין פולען קאמפלעט דאס גאנצע ראדאמער פרעסע־געזינדעל, אזוי פון די ארטיגע, ווי אויך פון די ווארשאווער צייטונגען

רעדאקטאר פראנצישעק באראווסקי האט געטרייסט די זשורנאליסטען, אז ער וועט זיך סטארען און בעטען, אז דער פראצעס זאל בעטראכט ווערען ביי אפענע טירען.

אנשטאט די 2 ווארשאווער אדוואקאטען שמיאגער און סאוויצקי, וועלכע האבען געזאלט פערטיידיגען דעם רעד. פראנצישעק באראווסקי, איז בלויז געקומען דער אדוו. ליזשווינסקי אלס פערטרעטער פון אדוו. סאוויצקי.

אלס פערטיידיגער פון וויטאלד באראווסקי און סאלטיק. האט זיך געשטעלט דער היגער בעקאנטער אדוואקאט זדזשיטאוויעצקי.

דער ריכטער טאמאשעווסקי שלאגט פאר, אז די בעשולדיגטע וויטאלד באראווסקי און סאלטיק זאלען זיך איבערבעטען מיט׳ן בעשולדיגער — פראנצישעק באראווסקי, אבער קיינער פון זיי וויל נישט מסכים זיין צו דער פראפאזיציע און דאן ערקלערט דער ריכטער, אז דער פראצעס ווערט אבגעלעגט און וועט אין א צווייטען טערמין בעהאנדעלט ווערען אין צוזאמענשטעל פון דריי ריכטער.

ווי ס׳ווייזט אויס, ווערט דעם פראצעס צוגעגעבען א גרעסערע בעדייטונג ווי באלד ער געהט איבער צו א ריכטער־קאמפלעט פון 3.

אר.

די בעגעגעניש פון א ווארשאווער כראביע מיט „רודאלף וואלענטינא״ אויף דעם ראדאמער וואקזאהל

כדי צו מאכען פערשידענע אויפשריפטען און פראגמענטען אויפ׳ן דענקמאהל פון פולק. דיאנאזי טשאכאווסקי, האט מען אראבגעבערענגט קיין ראדאם דעם שניצער קאזשימיעזש נוישעווסקי.

נאכ׳ן אויספיהרען די ארבייט האט נוישעווסקי בעקומען זיין האנאראריום און ער איז אוועק „בעגיסען״ דאס פערדינסט אין איינער פון די היגע רעסטאראציעס.

נאך דער סעודה איז נוישעווסקי ארויס פון דער רעסטאראציע און זיך געלאזט געהן צו דער באהן־סטאציע. דארט האט ער ביים בופעט פון דער צווייטער קלאס בעשטעלט א גלאז ביער און בעת־מעשה, טרינקענדיג אזוי פון גרויסען כוס, בעמערקט, ווי עס הענגט נישט ווייט א שענער מאנטעל. ער האט דערצו געקריגען חשק און זיך געטראכט ווי אזוי בעקומט מען איהם. ער האט זיך גוט ארומגעקוקט, געפארשט די בליקען פון די אנוועזענדע פאסאזשירען וועלענדיג דערגעהן, ווער פון זיי ס׳איז דער אייגענטימער פון מאנטעל. ווען ער האט בעמערקט, אז קיינער לעגט נישט קיין אכט, האט ניושעווסקי, נישט לאנג טראכטענדיג אראבגעצויגען דעם מאנטעל פון הענגער און שנעל פערלאזט דעם וואקזאהל.

דער בעל־דבר, צו וועמען דאס מאנטעל האט געהערט, דערזעהענדיג, אז ס׳פעהלט איהם, האט אנגעהויבען אויספרעגען די אנוועזענדע און אויך דאס פערסאנאל פון בופעט, צי זיי ווייסען נישט, צי זיי האבען נישט אמאל בעמערקט, ווער ס׳האט דאס מאנטעל צוגע׳לקח׳ענט. קיינער האט נישט געוויסט בלויז די פריילין פון בופעט אירענא סאוויצקא האט ערקלערט, אז זי האט געזעהן, ווי עמיצער האט אראבגענומען פון הענגער דאס מאנטעל. כדי אויסצומשל׳ען, ווער דאס איז האט זי אנגעגעבען א סימן, אז יענער איז אינגאנצען עהנליך צום פערשטארבענעם פילם־ארטיסט רודאלף וואלענטינא.

ס׳האט זיך אנגעהויבען א חקירה ודרישה, בעת וועלכער ס׳האט זיך ארויסגעשטעלט קודם־כל, אז דער בע׳גנב׳עטער איז דער בעקאנטער פוילישער אריסטאקראט און כראביא מיכאל סאבאנסקי פון ווארשא. אין גאנג פון דער ווייטערדיגער אויספארשונג איז געווארען פעסטגעשטעלט, אז די גנבה האט אויסגעפיהרט דער דערמאנטער נוישעווסקי, וועלכער איז טאקע עהנליך צו רודאלף וואלענטינא.

נוישעווסקי האט זיך געמוזט מטריח זיין אין ראדאמער געריכט, בכדי אבצוגעבען א דין וחשבון פון דעם שענעם פלאשטש. ער האט געלייקענט שטיין און ביין, וועלענדיג זיך ארויסדרעהען דורך פערשידענע תירוצים. ער איז אבער מיאוס אריינגעפאלען אין פעקעל, ווייל די עדות האבען אין אים דערקענט דעם „בעל־מלאכה״ פון יענעם פערשווינדענעם מאנטעל.

נוישעווסקי האט אריינגעכאפט א האלב יאר תפיסה, מיט פערהענגען די שטראף אויף 3 יאהר.

ד״ר מעד. גוטמאן ה.

נעווראסטעניע די פערשפרייטעסטע קרענק ביי יודען.

(פאפולער־מעדיציניש ער ארטיקעל)

נעווראסטעניע בעצייכענט א צו גרויסע רייצבארקייט פון נערווען־סיסטעם. עס איז גענוג א קליינע סיבה, אז דער נעווראסטעניקער זאל ווערען ארויסגעבראכט פון געדולד און אויסברעכען אין א גרויסען שטורם. א נעווראסטעניקער האט קיינמאהל נישט קיין גענוי בילד וועגען זיין קרענק. אויף דער פראגע פון דאקטאר, וואס טהוט איהם וועה — פערטראכט ער זיך תמיד און ענטפערט א פערזארגטער: אלץ, אלץ דערקוטשעט איהם.

א נעווראסטעניקער האט א קרענקליכע פאנטאזיע, גענוג, ווען ער דערהערט פון וועמען דערצעהלען וועגען עפעס א קרענק, אז איהם זאל זיך דאכטען, אז אויך ער האט די דאזיגע קרענק. בילדעט ער זיך איין, בויערט עס ביי איהם אין מוח און נעמט אן שווערע פארמען. ער איז זיכער, אז ער איז פערפאלען און מארגען שטארבט ער. ער הויבט זיך אן צו דאקטארען, לויפט פון איין דאקטאר צום צווייטען און איהם דאכט זיך, אז קיין שום דאקטאר קאן נישט „צוטרעפען״ וואס איהם איז.

אזעלכע פאציענטען זענען די ערגסטע פאר דעם דאקטאר. שווער איז פון זיי זיך אבצויאגען, שווער זיי צו בערוהיגען ווייל זיי קוקען אויף יעדען, וואס פריבט זיי צו בערוהיגען מיט א געוויסען פערדאכט, אז מען בערוהיגט זיי, ווייל יעדע הילף איז שוין פערשפעטיגט, אדער דער דאקטאר איז נישט קיין מומחה און קען נישט „צוטרעפען״ וואס איהם, דעם „שווערען״ חולה איז.

אפט קומען זיי צום דאקטאר, קוקען, בעאבאכטען יעדען טהאט זיינעם, יעדען אויסדרוק פון פנים. עס דאכט זיך זיי דאס דער דאקטאר וועט דעם אמת נישט זאגען, נאר לויט די בעוועגונגען, געזוכט׳ס־ענדערונגען פון דאקטאר׳ס פנים ווילען זיי דערגעהן דעם ריכט׳יגען „אמת״.

ווען זיי פערלאזען דעם קאבינעט פון דאקטאר קלערען זיי איבער יעדעס ווארט זיינ׳ס, יעדע מינע. גיבען צו דער קלענסטער בעוועגונג א אויסערגעוועהנליכע בעדייטונג. יעדען ווארט — די גרעסטע סיבה.

די פסיכאאנאליזע האט א געוואלדיגע בעדייטונג אין דער נערוואסטעניע. קיין שוב רפואות וועלען אויף דעם קראנקען אזוי נישט ווירקען ווי די געהעריגע פסיכאלאגישע בעציהונג פון דאקטאר צום קראנקען. דער דאקטאר מוז זיך ווי איינלעבען אין דער קראנקער פסיכיק פון כלומר׳שטען חולה. שרייען אויף אים און זאגען, אז ער איז געזונד—טאר ער נישט, דער נעווראסטעניקער פאלט ביי זיך אראב און פערלירט דעם צוטרוי צום דאקטאר. אדרבא, מען טאר נישט גרינגשעצען זיין קרענק, נישט ארויסווייזען קיין ביטול. נאר בערוהיגען, דורך פערשידענע פסיכישע מיטלען קאן מען אזוי ווירקען, אז דער פאציענט זאל זיך אליין איבערצייגען אז די גאנצע קרענק איז נאר א פראדוקט פון זיין קרענקליכער פאנטאזיע.

דער נעווראסטעניקער איז בטבע א גוטער, כאטש ער בייזערט זיך און פאלט לייכט אריין צוליעב דער קלענסטער קלייניגקייט אין כעס. ער ווערט לייכט בעהערשט, ווי א שיף אהן א רודער פון די אויסערליכע און אינערליכע שטימונגען. ער איז נישט פעראנטווארטליך פאר זיינע טהאטען, וואס זענען אפט נישט בערעכטיגט און געגען זיין טבע. דער ווילען איז ביי איהם א שוואכער, ער איז קיינמאהל נישט דעצידידירט און אייביג בעדויערט ער און אינטערליגט יענעמ׳ס מיינונגען און צופעליגע שטימונגען. דא דאכט זיך איהם, אז מען קוקט אויף איהם מיט ביטול און דא פאלט ער אריין אין א גרויסקייט. דאס אויפהויבען זיך, פליהען אין די הימלען און דאס פאלען און וואלגערן זיך אין „בלאטע״ האט נישט ביי איהם וואסער ס׳איז סיבה. נאר ער איז א שיף אהן א רודער, וואס איז אויסגעשטעלט אויף דעם גורל, פון די צעבושעוועטע כוואליעס.

צום באדויערען איז נעווראסטעניע אממייסטען צושפרייט צווישען יודען. די אייביגע זארגען פאר דעם גורל פון מארגען שאפען דעם אינטערגרונד פאר דער קרענק. עס איז א גרויסע פעראנטווארטליכקייט פון די עלטערען באלד אין דער פריהער יוגענד נישט צו־פיעל צו איבערלאדען די כוחות, פיזישע און גייסטיגע פון די קינדער; זיי געבען מעהר פרייהייט און אברוה. קינדער דארפען נישט זיין ביי די געשפרעכען פון דערוואקסענע, נישט נעמען קיין אנטהייל אין זייערע זארגען. צום באדויערען האבען די יודישע מאמעס ליעב נאר צווייזען ווי ווייט זייערע קינדער זענען ענטוויקעלט און איבעריאגען די ערוואקסענע מיט זייער רייפקייט. קינדער דארפען זיך ערציהען נאר אין א סב־בה פון זייעריגע, מאכען איבונגען. זיין וואס מעהר אין דער פרייער צייט אויף דער לופט. אויב ביי א קינד איז דער נערווען־סיסטעם צופיעל צורייצט — מוז מען ווי געהעריג מיט אים זיך אומגעהען. נישט שרייען נאר מיט גוטען אויף אים צו־האבען אנ׳איינפלוס אום נישט צו שאפען קיין גרונד אויף די שפעטערע נעווראסטעניע.

די פ.פ.ס. שטעלן אַרויס קאַנדידאַטן צום שט.-ראַט סאַמע „בורזשויען" און די ענדעקעס לויטער „אביונים" נעבעך.

די היגע ענדעקעס האָבען אָנגעגורט די לענדען צום קאַמף. זיי אַרבייטען אויף אַלע כלים, כדי אין א וואָס גרעסערע צאָהל אַריינצובעקומען זיך אין שטאָדט-ראַט. דער עיקר'שט בעקעמפען זיי די פּ. פּ. ס. פיהלענדיג א פנים אין איהר א מעכטיגען קאָנקורענט.

די פּ. פּ. ס. זיצט אויך נישט מיט פערלעגטע הענד. זי פיהרט א ברייט-פערצווייגטע וואַהל-אגיטאַציע, דיספּאָנירענדיג צו דעם צוועק מיט דריי פּרעסע-אָרגאַנען: „ראָבאָטניק", „דזיענניק לודאָווי" און „נאַשאַ וואַלקאַ". דאָס לעצטע איז א ספּעציעלע פּעריאָדישע אויסגאַבע פון די ראַדאָמער פּ. פּ. ס. אויף דער צייט איבער די וואַהלען. דאָרט ווערט אויספיהרליך בעשריבען מיט אַלע פּרטים, וואָס דער סאָציאַליסטישער מאַגיסטראַט האָט אויפגעטוהן, געשאַפען און אויפגעבויט אין משך פון זיין קאַדענץ. „נאַשאַ-וואַלקאַ", וועלכע איז, חוץ די לענגערע טעטיקייט'ס-בעריכטען, אויך פערזעהן מיט אילוסטראַציעס און בילדער פון אויפגעבויטע געביידעס — ווערט געטיילט אומזיסט צווישען אַלע וועהלער אָהן אונטערשיד, צי קריסטליכע, צי יודישע. עס ווערט צעטראָגען איבער די שטובען אין פערשידענע קוואַרטאַלען פון שטאָט.

געגען די דריי פּרעסע-אָרגאַנען פון דער פּ. פּ. ס. „שיסט" די „גאַזעטאַ ראַדאָמסקאַ" דער לייב-אָרגאַן פון דער היגער ענדעציע.

אין לעצטען נומער שרייבט דאָס דאָזיגע ענדעקישע בלעטעל, אַז אויף דער ליסטע פון דער פּ. פּ. ס. קאַנדידירען אויף די ערשטע ערטער לויטער בורזשויען, קאַפּיטאַליסטען, הויז-בעזיצער און נישט קיין איין אַרבייטער.

דער „ראָבאָטניק" בלייבט אָבער נישט שולדיק קיין ענטפער און ער רעכענט אויס דאָגעגען ווער ס'זיצען די שפּיצען אויף דער ענדעקישער ליסטע.

איז טאַקע טשעקאַווע צו הערען ווי אַזוי די ראַדאָמער ענדעקעס האָבען אויסגעשליירט זייער ליסטע און אין וואָסערע שעפּסענע פעלעכלעך זיי האָבן אָנגעטוהן די קאַנדידאַטען זייערע.

דער „ראָבאָטניק" גיעט אָן א סעריע נעמען פון ענדעקישע „אביונים" נעבעך, וואָס ווילען געהן אין שטאָדט-ראַט זיך „אָננעמען" די קריוודע פון די אַרבייטער און אָרימע פאָלקס-מאַסען.

אָט געהט די סדרה „ויקהל פקודי".

יאַן סאַסקי למשל פיגורירט אויף דער ענדעקישער ליסטע אַלס אינדוסטריעלער. אַז ער בעזיצט א ברוי-הויז, אַ הויז אויף מלאַדזיאַנאָווסקאַ, א ווילע אויף סטאַראָ-קראַקאָווסקאַ און א רייהע פּלעצער אין שטאָדט — פון דעם שווייגט די „גאַזעטאַ ראַדאָמסקאַ".

א געוויסער יאַן אַסוואַלד פּיעקאַרסקי פיגורירט אויף דער זעלבער ליסטע אַלס אַ גאַרבער, בשעת ער איז אַ מיט-שותף פון דער גאַרבעריי „נאָוואָשטש", אַלזאָ אַנ'אינדוסטריעלער מיט אַ הויז-בעזיצער צוזאַמען. אָבער פון דעם שווייגט דער פסוק.

סטאַניסלאַוו דראָבינסקי בעהאַלט זיך אויף דער ענדעקישער ליסטע אונטער'ן טיטול פון סעקרעטאַר פון פּוילישע אַרבייטער. אַז ער איז אַ הויז-אייגענטימער — דאָס ווערט פערשוויגען.

לודוויק פּורסקי האָבען די ענדעקעס טיטולירט אויף זייער ליסטע אַלס פעלדשער. אַז ער בעזיצט אַ הויז אויף רעיאַ, אויך אַ פּאַרטער-הויז, פּלעצער, וואָס ציהען זיך פון רעיאַ גאַס ביז אויף העט-ווייט — דאָס ווערט נישט דערמאָנט.

ראָמואַלד בּאָגאַצקי איז אַ סוחר. א פּשוט'ער סוחר. פון זיין הויז אויף זשעראָמסקי, אין וועלכען עס געפונט זיך דאָס געשעפט זיינ'ס — דאָס בלייבט א „סוד".

שיטשעק איז אויפגעגעבען אַלס הויז-אייגענטימער. זיינע מאַיאָנטקעס, בוי-פּלעצער, די ווילע זיינע אין ראָיעץ, דאָס ביסעל װענדלין-געוועלבער — דאָס אַלץ ווערט פערשוויגען.

ווייטער רעכענט דער „ראָבאָטניק" אויס אַזעלכע נעמען ווי:

נאַקאַנעטשני, גלאַגיער, בּאָנבאַל, סטאַשעצקי, טשאיקאַ, מיגאַלאַ, בּראַמאָרסקי, עאוגעניאַ טולינסקאַ, אַדוו. זדזשיטאָוויעצקי, ד"ר סאַרנעצקי.

די אַלע אויסגערעכענטע טראָגען בעשיידענע נעמען אויף דער ענדעקישער ליסטע. למשל:

נאַקאָניעטשני איז א קאָוואַל, מעהר נישט. דער „ראָבאָטניק" ווייזט אָן, אַז ער האָט א הויז; גלאַגיער ווערט בעצייכענט אַלס געוו. פּרעזעס פון קרייז-געריכט. וועגען זיין גרויס הויז אויף שענקעוויטשאַ — נישטאָ א וואָרט; בּאָנבאַל איז אַנ'אינספּעקטאָר פון פערזיכערונגען; טשייקאַ איז א בּליאַכערמייסטער, מיגאַלאַ איז א סוחר. אַלס אַזעלכע ווערען זיי אויפגעגעבען. אַז זיי זענען הויז-אייגענטימער — לא יזכר ולא יפקד. דאָס ווערט נישט דערמאָנט. סטאַשעצקי'ן האָט מען אָנגעהאָנגען א פּראָלעטאַרישען טיטול: הוטניק, ד"ה א הוטע-אַרבייטער, בשעת ער איז נעבעך א שותף צו דער הוטאַ „ווידאָק"; בּראַמירסקי איז א מילנער. מכח זיינע אונבעוועגליכע גיטער — נישטאָ קיין פּיפּס. עאוגעניאַ טילינסקאַ ווערט בעטיטעלט אַלס „געזעלשאַפטליכע טוערין", אַז איהר מאַן האָט א גרויסע מיהל — דאָס איז נאַרישקייט; זשיטאָוויעצקי איז בלויז אַנ'אַדוואָקאַט. זיין ערד-מאַיאָנטעק רעכענט זיך נישט, ווייל ס'געפינט זיך נישט אין ראַדאָם; אַדאַם סאַרנעצקי, איז נאָר אַ דאָקטאָר. זיין גרויס הויז אויף שענקעוויטשאַ, האָט דער ענדעקישער אינפאָרמאַטאָ־ פערזעהן. פאַרדאָס האָט ער געזעהן דאָס „גרויסע" הויז פון פּעפּעסישען קאַנדידאַט שמיגעל, וועלכער האָט מיט שווערע אַרבייט דורך פיעל יאָהר זיך אויפגעבויט אַ צוויי-צימערדיג הייזעל אויף וואַצין, וואו ער וואָהנט מיט זיין פרוי און זיינע 6 קינדער.

פאַרוואָס-זשע האָט מען אויסבעהאַלטען די 16 קאַמיענישטשניקעס?

— „גאָר פּשוט — ענטפערט דער „ראָבאָטניק" — די ענדעקישע ליסטע בעשטעהט פון רייכע הויז-ווירטען, רייכע סוחרים, רייכע אינדוסטריעלער און מייסטערס. אָבער זייערע שטימען וואָלטען נישט געגעבען קיין איין מאַנדאַט. נאָרען דעריבער אָב די „נאַראָדאָווצעס" מענטשען, אויסבעהאַלטענדיק די ריכטיגע קלאַסען-פּרצופים פון זייערע קאַנדידאַטען, בכדי צו כאַפּען אביסל אַרבייטער-שטימען. מ'וועט זעהן צי ס'וועלען זיך געפונען א סך נאַראָנים, וואָס וועלען זיי גלויבען".

אויף די „זשעלאַטעריע"...

אין די לעצטע צייטען, אין די צייטן פון בּאָיקאָט און אַריער-פּאַראַגראַף איז געוואָרען א מאָדע ביי אַ טייל נישט יודישע פירמעס — ביי די וואָס האָבען אַנ'ענדעקישע איינשטעלונג — צו בעצייכענען אין די שילדען זייער רעליגעזע אָנגעהעריגקייט. אין ראַדאָם זענען געווען די ערשטע „שוואַלבען" אויף דעם געביעט די דראָזשקאַזשעס. וועמען די ענדעקעס האָבען מזכה געווען מיט בלעכענע שילדלעך אויף די היטלען, וואָס טראָגען דעם אויפשריפט „דראָזשקאַ כזשעסטשיאַנסקאַ" (די דאָזיגע „מזוזה" דאַרף מסתמא פערטרייבען דעם יודישן „שד").

נאָכהער האָבען אָנגעהויבען דעם דאָזיגען ביישפּיעל נאָכטוהן א רייהע קריסטליכע פירמעס. דאָ זענען ווידער געווען די פּיאָנערען די פּויזנער לייט, וואָס האָבען געעפענט געשעפטען אין ראַדאָם אונטערן לאָזונג פון פערפּוילישן דעם האַנדעל.

און איצט האָט זיך אויף דעם וועג געלאָזט דאָס איטאַליענישע געשעפט פון ליאַדעס א. נ. „זשעלאַטעריע" אויף זשעראָמסקי 18, אַנאָנסירענדיק זיך אין „דזיען-דאָברי" אַלס „פירמע כזשעשטשיאַנסקאַ".

משמעות, אַז די דאָזיגע פירמע איז דערמיט אויסען בעקאַנט צו מאַכען, אַז מ'זאָל חלילה נישט מיינען, אַז דאָס זענען איטאַליענישע אידען... נאָר דווקא ריינע כשר'ע אַריער, וועלכע האָבען קיין שום שייכות נישט מיט דער סעמיטישער ראַסע — יודען.

דער פאַקט פון מיטאַנצען מיט דער אַנטיסעמיטישער מאָדע פון דער „זשעלאַטעריע", וואָס האָט א היבשען יודישן פדיון, האָט אַרויסגערופען גרויס אויפרעגונג ביי די יודישע קאָנסומענטן...

עטליכע טרויעריגע בלעטלעך פון א טאָג = בוך פון א ראַדאָמער יודישען פליט.

XVII

מעהר איז ער נישט אימשטאַנד געווען אויסצורעדען. ער האָט זיך צעוויינט ווי א קינד און איינגעגראָבען זיין קאָפּ אויף מיין ברוסט.

אין ערשטען מאָמענט האָב איך נישט דערקענט ווער דאָס איז. ער איז געווען אָרעם געקליידעט און זיין אויסזעהן איז געווען פון איינעם, וואָס איז געפייניגט געוואָרען פון א לאַנגע שווערע קראַנקהייט. דאָס פנים מאָגער און איינגעפאַלען, די קין-באַקען אַרויסגעסטאַרטשעט ווי צוויי שפּיציגע הויקערס און די אויגען טיעף אַריינגעזעצט ווי אין צחיי לעכער, מיט געלע פלעקען אַרום. ער איז אַריין אַ צעטומעלטער אין געזוכט מיט זיינע ווילד-בלישטשענדיגע אויגען צווישען די אָנוועזענדע. ער האָט מיר אויסגעזעהן ווי א וואַהנזיניגער און אויפן ערשטען בליק האָט מיך אָנגענומען א גרויס רחמנות אויפן דאָזיגען יונגערמאַן, וועגען וועלכען ס'האַרץ האָט מיר באַלד געזאָגט, אַז ער מוז זיין איינער פון די פיעל פיעל קרבנות און געפייניגטע אין די קאָנצענטראַציע-לאַגערען פון די נאַצישע משחיתים און מחבלים.

יאָ, כ'האָב איהם נישט דערקענט, כ'האָב נישט געוויסט, אַז דאָס איז מיין זוהן, מיין יאָזעף. ערשט פון קול זיינעם, וואָס האָט אויסגערופען: פאָטער! האָב איך דערפילט, אַז דאָס איז א וועהגעשריי פון מיין אייגען בלוט און פלייש. איך האָב אינגאַנצען א ציטער געטוהן:

— יאָזעף, דאָס ביסטו?

גרעטאַ איז געשטאַנען א פערגלייווערטע. זי האָט זיך געשעהמט פאַר איהרע חברים צו וויינען. זי האָט פונאַנדערגעשפּרייט די הענד ווי צו א קרייץ. און איהר קאָפּ, פון וואַנען ס'זענען אַראָפּגעהאָנגען שענע בלאָנדע לאָקען, האָט געזונקען צו דער ערד. זי האָט מיט זיך פאָרגעשטעלט א בילד פון א הייליגע. אַלע אין קעלער פערזאַמעלטע מענער האָבען זיך אויפגעכאַפּט פון די ערטער און נעקוקט אויף אונז און אויף איהר. אין קעלער איז געווען אויסגעשפּרייט א טיפע שטילקייט. בלויז גרעטאַס ליפּען האָבען געפּליסטערט ווי צו א תפילה:

— איך שעם זיך צו קוקען אויף די זינד, וואָס ווערען אָבגעטוהן אין אונזער לאַנד.

געבליבענע פּויסטען האָבען זיך געהויבען אין דער לופט.

אַלע אין קעלער האָבען זיך מיט מיר האַרציג און ברודערליך געזעגענט. איינער פון די אָנוועזענדע, מיט א שניי ווייסען קאָפּ און יונג פנים, ווייזט אויס, דער אָנפיהרער פון דער קאָנספּיראַציע, האָט זיך געווענדעט צו מיר:

— ה' מ. נישט געזאָרגט, ס'וועט קומען א צייט ווען מיר וועלען זיך ווידער זעהן אין בערלין, אָבער שוין ביי א גערעכטען און דעמאָקראַטישען רעזשים. מיר וועלען סוף כל סוף זיעגען און אַראָבוואַרפען דעם יאָך פון דייטשען פאָלק. מיר וועלען עס בעפרייען פון קנעכטשאַפט און אינטערדריקונג. ס'וועט קומען דער טאָג פון נקמה פאַר די ווילדע באַרבאַריזמען און ברוטאַלע אכזריות'ן. טראַגט נישט קיין בייז האַרץ אויפ'ן דייטשען פאָלק. דאָס פאָלק איז גאַרנישט שולדיג. דאָס פאָלק לעכצט נאָך פרייהייט און נאָך א רוהיג, פרידליך לעבען. אונזערע חברים האָבען נישט ווייניגער דורכגעלעבט אויף זייער אייגענער הויט געברענטע צרות און יסורים, ווי איהר: אונזערע חברים שמאַכטען אין די קאָנצענטראַציע-לאַגערען ווי אייערע ברידער די יודען, און ווערען פערפייניגט פון די ברוינע תלינים. מיר ווייסען אַלץ. צווישען אונז דאָ, געפונען זיך אַזעלכע, וואָס זענען דורך נסים אַנטרינען געוואָרען פון יענעם גיהנום, פון יענעם ברענענדיגען קאַלטעך-אויוען. מיר לעבען היינט אַדורך א פינסטערע עפּאָכע, אָבער מיר וועלען דאָס איבערלעבען און אַרויס נאָך מעהר געלייטערטע און מיט מעהר ליכט פון דעם פינסטערען קאַמף. שטאַרקט אייך ה' מ. פאַלט נישט ביי זיך. זאָגט אייערע ברידער, אַז ס'וועט קומען א טאָג און דאָס גאַנץ בקרוב ווען די זון וועט אויפשיינען פאַר דער גאַנצער מענשהייט און אויך פאַר אייך אומגליקליכע יודען. פאָהרט צו אייער פרוי און טאָכטער און גריסט זיי אין אונזער נאָמען; אין נאָמען פון ליידענדע שוועסטער און ברידער —

דער דאָזיגער יונגער זקן האָט זיך מיט מיר צעקושט. נאָכהער אַרומגענומען מיין יאָזעפ'ן און איהם געדרוקט צו זיך און געטרייסט:

— יאָזעף, זיי שטאַרק, הויב-אויף דעם קאָפּ, פאָהר מיט דיין טאַטען צו דער מוטער. נאָכהער קום צו אונז און שטעל דיך אין אונזערע רייהען, אויסצורייסען דאָס שלעכטע, דאָס בייזע, דאָס אומווירדיגע פון דער וועלט —

יאָזעף האָט לאַנגזאַם אויסגעגלייכט דעם רוקען. אויפגעהויבען דעם פערזינקענעם קאָפּ. אין זיינע מאַט-פערלאָשענע אויגען האָבען זיך אָנגעצונדען גרינע פייערלעך. ער האָט געקריצט מיט די צייהן און אויסגעשריגען ווי א לייב:

— איך בלייב דאָ, איך געה מיט אייך! בעפעהלט און איך וועל אַלץ אויספיהרען. איך שטעה גרייט צו אייער דינסט! איך וויל אָפּפערען מיין לעבען פאַר א גערעכטע זאַך!

און צו מיר האָט זיך יאָזעף געווענדעט:

— פאָטער, פערצייהע מיר, איך וועל מיט דיר נישט פאָהרען צו דער מוטער. איך בלייב דאָ צווישען די מערטירער. דיך וועט בעגלייטען גרעטאַ —

— איך בין אויך א מערטירער, קום מיט מיר. ווייסט און ביסער איז מיר געווען ביז איך האָב דערלעבט דיך צו זעהן, זוהן מיינער! — האָב איך אויסגעבראָכען אין א געוויין און אַרויפגעפאַלען אויף יאָזעפ'ן אַרומנעמענדיג איהם אין מיינע אָרעמ'ס.

יאָזעף האָט זיך געראַנגעלט מיט מיר. ער האָט זיך איידעל און צאַרט בעפרייט פון מיינע אָרעמ'ס. ער האָט מיך געקושט און זיך געזעגענט ביי מיר:

— פאָטער, יאָ, געוויס, ביסטו אויך א מאַרטירער, אָבער דאָ וואַרט אויף מיר גרויסע און הייליגע אַרבייט. מיר מוזען אויך בעפרייען נאָך אַנדערע קרבנות פון טיראַנישע הענד. ווי קען איך פון דאַנען אַוועקגעהן, ווען ס'געהט אָן אַ שווערער, פערביטערטער קאַמף צווישען ליכט און פינסטערניש, צווישען גוט'ס און שלעכט'ס צווישען לעבען און טויט. צי געדענקסטו דען נישט פאָטער דיינע גרויזאַמע איבערלעבענישען? צי ווייסטו דען נישט אַליין פאָטער, אַז אויב מ'וועט נישט אַוועקשטעלען טאַמעס, פערצוימונגען, וועט דאָס מבול פון פייער און שווערד פערפלייצען די גאַנצע וועלט? וואו וועלען מיר דאַן אַנטלויפען און וואו וועלען מיר זיך דאַן בעהאַלטען? ניין, פאָטער, מיר מוזען זיך אַקעגענשטעלען די בייזע, ווילדע כוחות.

איך האָב שוין גאַרנישט גערעדט און געשוויגען אַ צעוועהטאָגטער, וואָס מיין יאָזעף וויל מיך פערלאָזען. איך האָב געפיהלט זיינע ווערטער. מיין פאָטערליכער עגאָאיזם איז אָבער געווען שטאַרקער אין דעם מאָמענט, ווי זיינע בלוטיגע רייד. יאָזעף איז מיין קינד, ער האָט אַזוי פיעל געליטען, איך האָב אַזוי פיעל געבענקט איהם צו זעהן און דאָ ווערט פּלוצלינג ווידער אַלץ פערשווינדען. איך האָב אָבער דאָך שוין מעהר נישט געוואַגט צו רעדען.

מיין יאָזעף איז צוגעלאָפען צו דעם טימפּאַטישען יונגערמאַן מיט'ן גראָהען קאָפּ, געפאַלען פאַר איהם אויף די קניה און געבעטען זיך ווי אַ גרויס דערוואַקסען קינד:

— טייערער און גוטער הערר, איך וויל דאָ בלייבען. גיעט מיר עפּעס צו טוהן. איך האָב נישט מעהר וואָס צו טוהן אין לעבען. איך וויל שטאַרבען אין קאַמף פאַר מענטשען-בעפרייאונג, פאַר פעלקער-פרידען. אַזאַ טויט וועט פאַר מיר זיין זיס. גוטער הערר, בעפעלט און איך וועל אין פייער שפּרינגען.

דער אַלטער-יונגער מאַן האָט יאָזעפ'ן געגלעט איבערן קאָפּ און, קוקענדיג אויף מיר האָט ער אַראָבגענידערט זיינע ווערטער צו יאָזעפען:

— יאָזעף, זיי א גוטער זוהן, פאָהר מיט דיין פאָטער. מיר ווילען נישט מעהר קיין גרינשפּאַנ'ס. דאָס קען נאָך מעהר אַרויסרופען צרות פאַר די איבערגעבליבענע יודען אין דייטשלאַנד. מיר ווילען דאָס נישט. איהר יודען האָט פאַר אונז גענוג געליטען. מיר וועלען זיך שוין אַליין אַנ'עצה געבען, איבּריגענס, ווען מיר וועלען דיך דאַרפען צו האָבען, וועלען מיר דיך רופען. יעצט געה מיט דיין פאָטער —

דער מאַן האָט אויפגעהויבען יאָזעפען פון דער ערד, איהם צוגעפיהרט צו מיר און דאַן זיך געווענדעט צו גרעטאַ:

— גרעטאַ, בעגלייט דיינע נאָהנטע צו זייער היים און קום באַלד צוריק. דו האָסט א וויכטיגע מיסיע אויסצופיהרען. דו מוסט נאָך היינט זיין אין בערלין —

מיר זענען זאַלבעדריט אַרויס פון קעלער, איינגעזעסען אין א אויטאָ און לאַנג, לאַנג געפאָהרען דורך פערשידענע אומוועגען און דורך זייטיגע הינטער-גאַסען, ביז איך בין אָנגעקומען צו מיין פרוי און צו מיין טאָכטער יודיטאַ.

(פאָרטזעצונג קומט)

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פראגראם
שפאנענדער פילם
Patrol Bohaterów
אין הויפט - ראל:
ערא̇לל פלין
Od Poniedziałku
א שענער פוילישער פילם

נאר דריי טעג!
פרייטאג, שבת, זונטאג
א̠ שענער פראגראם
Listy z pola bitwy
(Upadły anioł)
מיט די בעסטע ארטיסטען

KINO APOLLO

ראדאמער יוד. פרויען שפענדען פארן „פא̠ן“.

גא̇לדענע רינגלעך א̠ון אנדערע ביזשוטעריע.

פריי שטילער — 2 גא̇לדענע רייפלעך, סאלאמעא פעניגשטיין 2 גא̇לדענע רייפלעך, דען-באנקער א̠ גא̇לדען רינגעל און צוויי זילבערנע האלבע ריבלעס, אסתר קויפמאן א גא̇לדען רייפעל, בינע יאמעס א זילבערנער בעכער, דאנציגער א גא̇לדען רייפעל, גיטעל זיסקינד דריי זילבערנע מא̇נעטעס, רחל קיסטענבערג א̠ גא̇לדען רינגעל, רוזשע גא̇לדבלום א̠ גא̇לדען רייפעל, איטע לאנדאו א̠ זילבערנע בראש און זילבערנע לעפערלעך, בלאנקא טאוב א̠ גא̇לדען רינגעל, הערמאן מענדעלסא̇ן 18 שטיקלעך זילבער און א̠ גא̇לדען רינגעל, בוכמאן צוויי גא̇לדענע רייפלעך, פייגע פוטערמאן א גא̇לדענע קא̇רא̇נע און א̠ גא̇לדענע קא̇פערטע פון א̠ זיינערל, רוזשע ווייסעלפיש-ליפשיץ צוויי רייפלעך, ביילע מישלער א̠ גא̇לדען רינגעל, ד. רובינשטיין א̠ גא̇לדען רינגעל, שיינדעל קא̇רמאן 20 זלא̇טעס, חיה פערשטער צוויי זילבערנע בעכערלעך און א̠ גא̇לדען רייפעל, מאריא̇ קעניגסבערג א̠ גא̇לדען רייפעל, דינה וואקסבערג א̠ גא̇לדען רינגעל, פעסע זיידענוועבער א̠ גא̇לדען רינגעל, קיילע חיינטרויב צוויי רוסישע רובלעס, דא̇רא̇ ניימאן א̠ גא̇לדען רייפעל, רוזשע שטא̇רקער א̠ גא̇לדען זייגערל, טאלא גא̇לדבערג א̠ גא̇לדען רינגעל און א̠ זילבערן בעכערעל, פעליציא̇ פישמא̇ן א̠ גא̇לדענע בראסלעטקע, יוכבד זוויקעלסקא א̠ גא̇לדען רייפעל, סאלא רובינשטיין צוויי גא̇לדענע רייפלעך, קא̇צמא̇ן דריי זילבערנע רובלעס, יוסטינא אייזענבערג א̠ גא̇לדענע בראסלעטקע, סאלא̇ בירענבוים א̠ גא̇לדען רינגעל, פרידמא̇ן א̠ גא̇לדען רינגעל, שימא̇נא̇ווא גרין זילבערנע מא̇נעטע׳ס, סטעפאניא דען גא̇לדען רייפעל, מא̇ריא̇ סענאטא̇ר גא̇לדענע אוירינגלעך, רא̇זענבלום א̠ גא̇לדען רינגעל. רא̇זענבערג א̠ גא̇לדען רייפעל און א̠ שפילקע מיט צוויי בריליאנטלעך, הינדע גא̇לדפעדער א̠ גא̇לדען רייפעל, בעלא̇ ווענגער א̠ גא̇לדען רינגעל, ע. טענצער גא̇לדענע אוירינגלעך, א̠ גא̇לדען זייגערעל מיט א̠ בראסלעטקע, סטעפטשע טענצער א̠ גא̇לדען רינגעל, פריידע לעסלאו א̠ גא̇לדען רינגעל, רעגינא וואלף א̠ גא̇לדען רינגעל, גוטשטאט א̠ גא̇לדען רינגעל און גא̇לדענע אוירינגלעך, באלבינא̇ א̇פער א̠ גא̇לדען רינגעל, פעסע פרידמאן 5 גא̇לדענע פוילישע גילדען, גרינשטיין א̠ זילבערנעם פא̇רט-סיגאר, פעליציא̇ פעניגשטיין צוויי גא̇לדענע רינגלעך און א̠ גא̇לדענעם מעדאל, פעליא̇ גא̇טליב א̠ גא̇לדען רייפעל. און קלא̇רא רא̇זענפעלד א̠ גא̇לדען פינגערל.

פון אידישען ספא̇רט.

«גוויאזדא» — «נורדיה»

1:4

א גרויסע פעראינטערסירונג האט ארויסגערופען אין די ספארט-קרייזען דער מעטש גוויאזדא — נורדיה, וועלכע קעמפען צווישען זיך וועגען אריבערגעהן אין דער קלאס „בע“.

פאראיאהרען האט גוויאזדא פערשפילט אלע מעטשען צו נורדיה. ווי גרויס איז אבער געווען די איבערראשונג, ווען גוויאזדא האט היינטיגע מאהל בעזיגט דעם געגנער. דערגרייכענדיג אזא הויכען רעזולטאט פון 4 : 1.

גוויאזדא האט דאס מאהל ארויסגעוויזען א גאר פיינע טעכניק.

אין אלגעמיין איז דער מעטש געשטאנען אויף א געהעריגער הויך מיט א כסדר׳דיגע איבערמאכט פון גוויאזדא.

די גאלען פון די זיגער האבען געשאסען: ראטבארד (1), גרינבערג (1) און ראבינאוויטש (2).

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA“ GUM..? JEDWABNE

א בריעף אין רעדאקציע.

פארווא̇ס איז געהעכערט געווארן דער א̇בצא̇הל?

ג. ה׳ רעדאקטא̇ר!

ערלויבט מיר אין אייער וו. צייטונג צו שטעלען פא̇לגענדע פראגע:

פארווא̇ס הא̇ט מען געהעכערט דעם א̇בצא̇הל פון די שטעלען אויף זאטילנע?

הינטער די שוהל-גא̇ס געפינט זיך די גא̇ס, וווא̇ס הייסט זאטילנא. דא̇רט איז פארהא̇ן א פלאץ, וואו עס שטעהען א̇רימע יודישע הענדלערינס מיט גריגווא̇רג. דער פלא̇ץ געהערט צו דער גמינע, וועלכע הא̇ט ביז דא̠ נישט לא̇נג גענומען א̠נ׳א̠בצא̠הל 1 זלא̠ט פאר א̠זא שטעלעכל, איבער דער וואך.

ווען ס׳איז ארויף א נייע גמינע און ס׳איז געווא̠רען פרעזעס דער ה׳ י. זילבערבערג איז דער א̠בצא̠ל געהעכערט געווא̠רען פון 1 זל, אויף 3.

איך פרעג מיך, צי זענען די יודישע א̠רימע הענדלערינס דורך דער צייט בעגליקט געווא̠רען, וווא̠ס מ׳הא̠ט געהויבען דעם טא̠ריף א̠זש דריי מא̠הל א̠זוי פיעל?

מיט אכטונג
יוסף גיסער

נייער סא̠רט לאדעס אין רא̠דאם.

די בעסטע לא̠דעס זענען א̠הן צווייפעל נאר „מיש“.

שוין דערנעהנטערען זיך די הייסע טעג און יעדער איינער זוכט די מעגליכקייט דאן זיך א ביסעל אפקיהלען. איינער טרינקט וואסער, דער צווייטער לויפט כאפען א גוטע פארציע לאדעס, אבער מיר האבען ווייניג גוטע לאדעס אין ראדאם. איצט אבער וועלען מיר האבען א נייעס אין ראדאם. עס וועט דא איינגעפיהרט ווערען א נייער גאטונעק לאדעס „מיש“. די לאדעס זענען אויסגעארבייט אויף דעם מאדערנישען אופן, געפונען זיך אין זעהר היגיענישע פאקונגען און ענטהאלטען פערשידענע געשמאקען.

די לאדעס ווערען אויסגעארבייט אין די בעקאנטע כעמישע אנשטאלטען „לאווינא“

רעפרעזענטאנץ אין ראדאם וואלאווא 45 טעל. 25-92 פאר צוקערניעס און פרוכטגעשעפטען צו 5 קילאגראמען. 5

יודישער וואיא̠זשא̠רן און אגענטען-פעראיין פאר דער סובסקריפציע.

די פערוואלטונג פון יודישען וואיא̠זשא̠רען-פעראיין און האנדעל׳ס-א̠גענטען הא̠ט סובסקריבירט 200 זל. אויסער דעם הא̠בען די מיטגלידער פון דער פערוואלטונג סובסקריבירט אינדיווידועל פא̠לגענדע סומעס:

ל. וואוידזשיסלא̠ווסקי 640 זל. פא̠ר דער הלווא̠ה פון לופט-פערטיידיגונג און 50 זל. אויפ׳ן «פ.א̠.ן.», מא̠טעק פרידמא̠ן 200 זל. און אויפ׳ן פא̠ן 50 זל. א̠הרן צווייגהא̠פטיק 100 זל. א. וויינער 100 זל. ז. רא̠זענבוים 200, און אויפ׳ן פא̠ן 50 זל. מ. ל. פישמא̠ן 200 זל. מ. פעדערמא̠ן און ש. מעלעכיא̠ר 1000 זל. ק. גרא̠ספעלד 100 זל.

דער רב קעסטענבערג הא̠ט סובסקריבירט 800 זל. ד״ה זיין גאנצע מא̠נא̠טליכע פענסיע.

די קינדער פון דער שולע „תבונה“ הא̠בען בעשטימט צו געבען 100 זל. פא̠ר׳ן פא̠ן. די ערשטע רא̠טע 40 זל. הא̠בען זיי איבערגעגעבען דעם רב קעסטענבערג.

ר׳ רפאל יוסף עהרליך ז״ל

דינסטא̠ג כ׳ אייר איז די 20-טע יא̠הר-צייט פון ר׳ רפאל יוסף עהרליך ז״ל דער בעריהמטער מגיד אין רא̠דא̠ם, אין דער צייט פון מלחמה.

דער פערשטא̠רבענער הא̠ט גע׳שמט מיט זיינע הערליכע דרשות, וועלכע הא̠בען צוגעצויגען זיינער צייט מא̠סען מענשען פון א̠לע שיכטען.

ר׳ רפאל יוסף עהרליך ז״ל, הא̠ט חוץ לערנען. אויך געקענט אייניגע שפרא̠כען.

פא̠ר דער מלחמה איז ער געווען בוכהא̠לטער אין א גרויסע אייזען-פא̠בריק אין פיא̠טרקא̠וו, שפעטער הא̠ט איהם א̠נגא̠זשירט א̠ יודישער פא̠בריקא̠נט אין קא̠זשעניץ א̠לס דירעקטא̠ר. ווען די מלחמה איז אויסגעבראכען איז ער געקומען קיין רא̠דא̠ם און דא̠ געווא̠רען שטא̠דט-מגיד, טרא̠ץ דעם וווא̠ס אויך אין רא̠דא̠ם הא̠ט ער געפיהרט הא̠נדעל׳ס-ביכער אין עטליכע פירמעס. ער איז אויך געווען משגיח איבער דער תלמוד-תורה און פרעזעס פון דער היגער אגודה. אויסער זיינע דרשות, הא̠ט ער אויך געלערענט א̠לע שבת און יום טוב מיט א̠נ׳עולם יודען אין בית-מדרש.

געזעלשא̠פט פא̠ר פארשפרייטען מלאכה און ערד א̠רבעט
צווישען יודען „א̠ רט“ רא̠דא̠ם זשערא̠מסקיעגא̠ 27

איינשרייבונגען אויף
אייזען-גיסעריי און שא̠פערן-קורסען
נעמט א̠ן טא̠ג-טעגליך די קאנצעלאריע פון דער געזעלשא̠פט
פון 8—4
די קורסען גיבען א מעגליכקייט אויף באקוועמע באדינגונגען אויסצולערנען זיך פאכן וועלכע ווערען געפא̠דערט.

גאלוואניזיר-אנשטאלט און מעכאנישע שלייפעריי
נעמט א̠ן צו שלייפען פא̠לגענדע מכשירים:
1) פריזירער-מכשירים: בזשיטוועס, שערלעך און הא̠ר - מא̠שינקעס.
2) מעסערס, שערן, מא̠שין-מעסערס און חלפים.
3) א̠לערליי דענטיסטישע און כירורגישע מכשירים.

צו ניקלען טיילען פון:
רא̠ווערען, אויטא̠בוסען און דא̠קטא̠רסקע מכשירים.
צו זילבערן:
לעפל, גא̠פל, מעסער, לייכטערס א. ד. גל.
צו פאלירן:
פא̠רשידענע מעטא̠לן אויף הויכגלאנץ.
סא̠לידע בעהאנדלונג!
גאראנטיע אויף הונדערט פרא̠צענט
י. שטשערבאצקי זשערא̠מסקיעגא 21

Lustra
Szkła szlifowane
nietłukące
poleca **„Szyboszlif“** sp. z. o. o.
Radom, Żeromskiego № 20
Tel. 23 - 20

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

HERBATA z DZWONKIEM
BELL-TEA
świetnie smakuje

אוילט צו סובסקריבירען די לופט-שוץ-הלואה!

Kino ADRIA
Do niedzieli dnia 7 maja rb.
„Włóczęgi“ w rol. gł. Szczepko i Tońko
oraz Sielański, Fertner, Grossówna, Wysocka, Rakowiecki
Nad progr m: Dodatki
Film dozwolony od lat 10
Od poniedziałku dnia 8 maja rb,
podwójny program
»Biały motyl« W rol. gł. Sonia Henie
»Mała miss Brodwayu« w rol. gl. Shirley Temple

Kino ADRIA
פרייטאג, שבת, און זונטאג
פריהמארגענס - פילמען
„SUEZ“
Film dozwolony od lat 12

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr; w tekscie mm 1 szp. 60 gr.; na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.
1-szai ostatnia strona liczą 10 szpalt
אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען זלאט, אין פרעמדע לענדער, בעליגען 4 פראנק, אין אנדערע לענדער 30 סענט.
Redaktor CH.M. HERC
tel. 15 - 18 טעל.
Wydawnictwo „Rademer Kielcer Leben“ Szwarlikowska 20